

Samspill mellom fedre og små barn

*En longitudinell studie av dyadiske aspekter
ved samspillet mellom fedre og ettåringer og
sammenhenger med barnas prososiale
atferd to år etter*

Anne Bugge

Hovedoppgave ved Psykologisk Institutt

UNIVERSITETET I OSLO

19.04.16

Samspill mellom fedre og små barn

En longitudinell studie av dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og ettåringer og sammenhenger med barnas prososiale atferd to år etter

Ill.: Espen Nordahl

Hovedoppgave ved Universitet i Oslo

Våren 2016

Anne Bugge

© Anne Bugge

2016

Samspill mellom fedre og små barn: en longitudinell studie av dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og ettåringer og sammenhenger med barnas prososiale atferd to år etter.

Anne Bugge

<http://www.duo.uio.no/>

Sammendrag

Tittel: Samspill mellom fedre og små barn: en longitudinell studie av dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og ettåringer og sammenhenger med barnets prososiale atferd to år etter.

Forfatter: Anne Bugge. *Veiledere:* Kristin Nordahl og Vibeke Moe.

Denne studien bygger på strukturerte observasjoner av samspill mellom norske fedre og ettåringer og har et fokus på dyadiske kvaliteter i samspillet. To dyadiske mål er benyttet i studien. Dyadisk gjensidighet måler grad av felles opplevelse og synkronitet i samspillet, mens felles blikkontakt måler hvor mye av tiden fedrene og barna ser på hverandre.

I denne studien undersøkte jeg om det er forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter i dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt. Jeg ønsket også å undersøke om det var noen sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt i de strukturerte samspillene mellom fedrene og barna og barnas prososiale atferd i barnehagen to år etter. I tillegg var jeg interessert i å undersøke om det var forskjeller mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt i de strukturerte samspillene og barnas prososiale atferd to år etter. Samtidig var jeg også interessert i å undersøke om fedrenes depressive symptomer da barnet var ett år påvirket sammenhengen mellom de to dyadiske målene i strukturerte samspill mellom fedrene og barna og prososial atferd to år etter.

Funnene viste at fedre og jenter i dette utvalget hadde mer gjensidighet i samspillet enn det fedre og gutter hadde, samtidig var det en tendens til at fedre og jenter så på hverandre samtidig i en større andel av tiden enn det fedre og gutter gjorde, men denne forskjellen var imidlertid ikke signifikant. Til forskjell fra tidligere studier ble det ikke funnet noen signifikant sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og senere prososial atferd. Imidlertid var det en sammenheng mellom felles blikkontakt og senere prososial atferd. Det er ingen indikasjoner i datamaterialet på at det er noen forskjell på jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd. Det ble også funnet en signifikant interaksjonseffekt mellom fedrenes depressive symptomer og sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd. Interaksjonseffekten tyder på at felles blikkontakt mellom fedrene og barna har en betydning for barnas senere prososiale atferd for barn av fedre uten depressive symptomer. Betydningen av felles blikkontakt hos barn av fedre med depressive symptomer er imidlertid mer usikkert.

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	1
Barnets samspill med foreldre det første leveåret	3
Dyadisk gjensidighet mellom fedre og barn	5
Betydningen av blikkontakt for sosial kognisjon.....	7
Forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter.....	9
Utviklingen av prososial atferd	10
Hva predikerer prososial atferd?	11
Påvirkningen av fedres depressive symptomer	13
Bruk av observasjon og ulike skåringsmetoder:	15
Den foreliggende studien	16
Metode.....	18
Utvalg	18
Datainnsamling.....	19
Observasjoner av samspill mellom fedrene og barna.....	20
Skåring av samspill mellom fedrene og barna	23
Målevariablene	25
Dyadisk gjensidighet	25
Felles blikkontakt	25
Prososial atferd i barnehagen	25
Kontrollvariabler	26
Symptomer på depresjon	28
Analysemetode	28
Forskningsetikk	30
Resultater.....	31
Innledende analyser	31
Frafallsanalyser	33
Regresjonsanalyser.....	35
Hovedsammenhenger	35
Kjønnforskjeller i sammenhengene mellom de dyadiske målene og prososial atferd....	35
Interaksjon mellom felles blikkontakt og fedrenes depressive symptomer	38
Diskusjon.....	40

Forskjeller i samspillet mellom fedre med jenter og fedre med gutter	40
Dyadisk gjensidighet mellom fedre og barn og barnas prososiale atferd	42
Felles blikkontakt mellom fedrene og barna og barnas prososiale atferd	43
Forskjeller mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd	45
Interaksjon mellom fedrenes depressive symptomer og felles blikkontakt	45
Forskjeller i bruk av globale skårer og mikrokoder	46
Styrker og begrensninger ved studien	47
Kliniske implikasjoner	48
Konklusjon	50
Litteraturliste	51
Vedlegg:	67
Kodemanual for skåringen av dyadisk gjensidighet	67
Instruksjoner til intervjuere	69

Innledning

Kvaliteter ved samspillet mellom foreldre og små barn har blitt løftet frem som en viktig faktor for barns utvikling av gode og meningsfulle samspill med andre (Eisenberg, Eggum-Wilkens & Spinrad, 2015). I senere år har det blitt en økt vektlegging av at det å studere selve dyaden (Kochanska, Aksan, Prisco & Adams, 2008), og gjensidighet i samspillet (Cabrera, Fitzgerald, Bradley & Roggman 2014) har en verdi. Gjensidighet i samspillet går på at det dannes et mønster i samspillet hvor foreldrene og barna er opptatt av det samme og følger hverandre i samspillet. I tillegg inngår blikkontakt som et aspekt ved gjensidighet, samtidig som blikkontakt beskrives å være en av de mest intense formene for interpersonlig kontakt (Hart, 2006).

Selv om forskningsfeltet hovedsakelig har konsentrert seg om samspillet mellom mødre og barn, har studier i økende grad begynt å inkludere og undersøke fedre og deres samspill med små barn. Samtidig med en økt vektlegging av fedre i litteraturen (McBride, Schoppe & Rane, 2002; Cabrera & Tamis-LeMonda, 2013), har det også skjedd en gradvis endring mot at fedre er mer involverte i barnas liv enn tidligere (Lamb & Tamis-LeMonda, 2004). I Norge har denne gradvise økningen av fedres involvering i små barns liv også vært støttet gjennom velferdsordninger som fødselspermisjon og fedrekvote (se Rege & Solli, 2010). Bakgrunnen for fedrekvoten bygger på å øke likestilling mellom kvinner og menn på arbeidsmarkedet, men også på antagelsen om at fedre er viktige i barns liv fra barna er små (Stortingsmelding, nr. 8, 2008-2009). I Stortingsmeldingen fra 2008-2009 konkluderes det også med at "det er viktig at begge foreldrene knyttes til barnet så tidlig som mulig" (s. 162). Viktigheten av dette kan også ses i lys av studier som antyder at barn knytter et følelsesmessig bånd (tilknytning) til både mødre og fedre på omtrent samme tid, det vil si når barnet er rundt seks måneder (Lamb & Lewis, 2013).

Resultatene fra longitudinelle studier av fedres grad av involvering og sammenhengen med barns sosiale, kognitive og emosjonelle utvikling har imidlertid vært blandet (Hasting, Utendale, & Sullivan, 2007a, se også Lamb & Lewis, 2013). Det er blant annet funnet at barns prososiale atferd har en sterkere sammenheng med mødres sosialisering enn med fedres sosialisering (Hasting m.fl., 2007a). At studier ikke har funnet klare funn når det kommer til fedres innvirkning på barns sosiale og emosjonelle utvikling kan blant annet skyldes at fedrenes innvirkning er avhengig av at barna har tilbrakt en viss tid sammen med fedrene. Jia,

Kotila og Schoppe-Sullivan (2012) finner for eksempel en sammenheng mellom hvor ofte fedre leker med barn i fireårsalder og barnas sosiale kompetanse et år etter. I en studie av norske fedre basert på data fra den longitudinelle studien *Barns sosiale utvikling* finner Nordahl (2014) at en sensitiv måte å være på i samspill med barnet ved ett års alder har en sammenheng med mindre eksternaliserende atferd ved tre års alder, men kun for de barna som hadde tilbrakt en viss tid sammen med fedrene. I tillegg tydet funnene på at mer negativ, invaderende og styrende atferd fra fedrene i samspill med ettåringer, hadde en sammenheng med lavere sosial kompetanse hos barna ved tre år for de barna som hadde tilbrakt en viss tid sammen med fedrene.

Selv om det er funnet en del likheter mellom fedre og mødres væremåte overfor små barn (Lamb & Tamis-LeMonda, 2004) er det også funnet forskjeller. Likhetene tyder på at både fedre og mødre oppfordrer til utforskning i lek (Power, 1985), tilpasser språket når de snakker til spedbarn (Hummel, 1982; Golinkoff & Ames, 1979), er sensitive til barnet når barnet gråter (Berman, 1980) og de er sensitive til barnet selv om de er opptatt med en annen oppgave (Notaro & Volling, 1999). Samtidig ser samspill mellom fedre og barn ut til oftere å ha en høy affektiv intensitet, samtidig som samspillene oftere involverer mer fysisk lek og mer uforutsigbarhet enn samspill mellom mødre og små barn (Clarke-Stewart, 1978; Moore m. fl., 2012; Feldman m. fl., 2013). I følge Feldman, Bamberger og Kayat-Maymon (2013) har også fedre en unik påvirkning på barns sosiale utvikling i barns måte å håndtere sinne og å forhandle konflikter på, noe som kan hevdes å være av spesiell betydning for relasjoner med jevnaldrende, spesielt i tidlig førskolealder. Det kan derfor være av spesiell betydning å se på fedre spesielt når det kommer til barns utvikling av sosial kompetanse og evne til å inngå i relasjoner med jevnaldrende. I tillegg har gjensidighet i spillet mellom foreldre og barn blitt trukket frem som en viktig kvalitet for barns senere sosiale kompetanse (Funamoto & Rinaldo, 2015).

Prososial atferd har blitt beskrevet som en del av sosial kompetanse (Lamer & Hauge, 2006), og har blitt definert som ”enhver handling som har som intensjon å være til nytte for andre” (Barclay & van Vugt, 2015, s. 38, fritt oversatt). Andre har definert prososial atferd som viljen (Eisenberg, Fabes & Spinrad, 2006; Rose-Krasnor & Denham, 2009) og evnen (Rose-Krasnor & Denham, 2009) til å hjelpe andre. En rekke studier knytter også evnen til å dele, støtte og oppmuntre andre opp mot blant annet tilpassing i jevnaldergruppen og vennsrelasjoner (for litteraturgjennomgang se Eisenberg, Fabes & Spinrad, 2006; Penner, Dovidio, Piliavin & Schroeder, 2005), noe som kan ha viktige konsekvenser for barns trivsel,

velvære og videre utvikling. Det har også blitt hevdet at den tidlige dialogen som oppstår mellom små barn og deres foreldre legger grunnlaget for fremtidige samspill med andre gjennom hele livsløpet (Harris & Waugh, 2002).

Barnets samspill med foreldre det første leveåret

Spedbarn er fra fødselen av sosiale vesener som ser ut til å ha en medfødt evne til sosial kontakt (Trevvarthen, 1998). Den medfødte evnen til sosial kontakt kan blant annet observeres når nyfødte allerede kort tid etter fødselen er i stand til å orientere seg etter morens stemme (DeCasper & Fifer, 1980), samtidig som spedbarn orienterer seg mer etter menneskelig lyd enn syntetisk lyd (Vouloumanos, Hauser, Werker & Martin, 2010). Små barn viser også fra tidlig i det første leveåret en preferanse for menneskelige ansikt (Johnson, Dziueawiec, Ellis & Morton, 1991) og bevegelse (Simion, Regolin & Bulf, 2008), samtidig som nyfødte kort tid etter fødsel kan etterligne ansiktsuttrykk (Meltzoff & Moore, 1977). Ikke bare ser spedbarna ut til å være født med en evne til å være oppmerksomme på andre mennesker, spedbarn er også avhengig av den menneskelige kontakten for normal utvikling (Nelson, Furtado, Fox & Zeamah, 2009).

Samspillet mellom små barn og foreldre preges av intim og nær kontakt mellom forelderen og barnet, hvor forelderen og barnet sitter ovenfor hverandre ansikt til ansikt. Det er i følge teoretikere som blant andre Rochat og Striano (1999) gjennom ansikt-til-ansikt kontakten mellom foreldre og barn at grunnlaget for å kunne forstå og delta i sosiale samspill med andre dannes. De første månedene etter fødsel er barnet mest opptatt av ansikt-til-ansikt-lek, men denne interessen avtar ved tre til fire måneders alder, i takt med at barnet blir mer oppmerksom på omgivelsene rundt seg (Murray, 2014; Adamson, 1996). Når barnet er rundt ni måneder går det inn i det Trevvarthen (1998) beskriver som en overgangsfase, hvor barnet pendler mellom en utforskning av fysiske omgivelser og den nære kontakten med foreldrene. Etter hvert som barnet utvikler seg i det første leveåret blir han eller hun også mer og mer i stand til å dele opplevelsene sine med forelderen. En felles oppmerksomhet oppstår, hvor forelderen og barnet deler en oppmerksomhet om det samme i omgivelsene, og en innsikt i at begge er oppmerksomme om det samme (Carpenter & Leibal, 2011). Allikevel finnes det ingen klar enighet innenfor litteraturen på hva felles oppmerksomhet er (Seemann, 2011).

I takt med at barn stimuleres av sosial kontakt, dannes også en forståelse av at andre har mentale representasjoner som kan representere tanker og følelser. I faglitteraturen blir fenomenet beskrevet som teori om sinnet (*theory of mind*; Legerstee, 2005; Wellman, 1990) og evnen til å lese andres sinn (*mindreading*; Apperly, 2011) og begrepet innebærer evnen til å forstå at andre mennesker har mentale representasjoner som kan være atskilte fra ens egne mentale representasjoner. Mentalisering (*mentalization*; Fonagy, 2006) er et relatert begrep som referer til oppfattelsen og tolkningen av andres atferd ut ifra mentale tilstander, som blant annet antagelser, ønsker og følelser. De tre store teoretikerne på barn i spedbarnsalder Stern (1989), Meltzoff (2013) og Trevarthen (1998; 2011) postulerer alle at en teori om sinnet begynner i spedbarnsalder (se også Beebe & Lachmann, 2014). Trevarthen (1998) hevder for eksempel at den gjensidigheten som oppstår i samspill mellom spedbarn og mødre krever en mental representasjon av den andre. I følge Trevarthen (1998) er dette en evne barn er født med og som innebærer å finne og bruke den andres motiv i samspillet.

Det gjensidige samspillet mellom små barn og foreldre innebærer også et intersubjektivt møte mellom foreldrene og barnet (Hansen, 2012). Intersubjektivitet innebærer delingen av mentale tilstander, selv om begrepet også har blitt definert på andre måter (se Bråten, 1998). Primær intersubjektivitet (Trevarthen, 1979) innebærer delingen av andres mentale tilstand, som i ren ansikt-til-ansikt-lek, mens sekundær intersubjektivitet (Trevarthen & Hubley, 1978) innebærer delingen av en felles ytre verden og kan sammenstilles med felles oppmerksomhet. Utviklingen av sekundær intersubjektivitet gjør at barnet også får en dypere forståelse av andres opplevelse av verden, og en evne til å knytte andres opplevelse av verden opp mot sin egen (Murray, 2014). Allikevel er oppfattelsen av andres opplevelse også avhengig av ens egne erfaringer. Blant annet har det vært vist at barn i ettårsalderen ser mindre på mødre som har bind for øynene hvis de selv har erfart hvordan bind for øynene fungerer, men ikke hvis de ikke har noen tidligere erfaring med hvilken funksjon bind for øynene har (Meltzoff & Brooks, 2007; 2008).

De første samspillserfaringene viser seg i primær og sekundær intersubjektivitet og er operative hele livet (Bråten & Trevarthen, 2007). Akkurat når i løpet av det første leveåret felles oppmerksomhet oppstår er uklart (Grossman, 2015), og utviklingen ser ut til å gå over flere måneder (Adamson, 1996). Det er først når barnet er rundt et år at det er i stand til å ha perioder med vedvarende oppmerksomhet til både samtalepartner og objekter (Bakerman & Adamson, 1984). De store forandringene som skjer ved ett års alder, og den økende

mestringen av felles oppmerksomhet, gjør ett år til en interessant alder å studere. I tillegg er dette en tid hvor barna er i stand til å kunne dele mange av opplevelsene sine med foreldrene, og samspillene kan være mer eller mindre preget av en gjensidighet mellom barna og foreldrene. I tillegg er det interessant å se på fedre, da ferde og små barn har blitt mindre studert i litteraturen enn det mødre og små barn har blitt.

Dyadisk gjensidighet mellom fedre og barn

Kvaliteten ved samspillet mellom fedre og barn kan ikke studeres ved å se kun på de individuelle bidragene til fedrene og barna, men må studeres ved å se på samspillet mellom begge atferd (Lindsey & Mice, 2001). Blant annet vil emosjonelle uttrykk, smil, blick og lyder, skape reaksjoner hos den andre, som igjen påvirker gjensvaret, noe som gjør at små barn og foreldre inngår dialoger med hverandre som til enhver tid innebærer et mønster av gjensidig påvirkning (Hansen, 2010). Tronick (1998; 2005) refererer til den gjensidige påvirkningen i samspillet mellom barn og omsorgsgivere som en dyadisk ekspansjon, hvor kvalitetene ved samspillet er større enn summen av atferden til barnet og omsorgspersonen. Ut ifra en slik beskrivelse blir det derfor ikke meningsfylt å se på atferden til foreldre og barn separat, isteden må forelder og barn studeres som en helhet. Begrepet dyadisk gjensidighet er allikevel relatert til foreldreferdigheter som sensitivitet gjennom at god dyadisk gjensidighet ofte vil innebære at fedrene opptrer sensitivt, men skiller seg fra sensitivitetsbegrepet ved at barnet også trekkes inn og at det er dyaden som en helhet som vurderes.

Dyadisk gjensidighet har blitt definert på mange ulike måter i forskjellige studier (se blant annet Harris & Waugh, 2002; Funamoto & Rinaldi, 2015). Det er derfor nødvendig med en begrepsavklaring av hva som ligger i dyadisk gjensidighet. Lindsey og Mize (2001) definerer gjensidighet som ”en toveisprosess hvor partnerne oppnår en balanse med tanke på hvem som bestemmer retningen og forløpet i den pågående leken” (s. 171, fritt oversatt). Gjensidighet innebærer derfor at begge partene kommer med initiativ i samspillet og at begge partene svarer på initiativene til den andre. Gjennom dette skapes en flyt i dialogen, hvor begge parter påvirkes av hverandres initiativ. Gjensidige samspill har også en tendens til å ha en høy grad av delt positiv affekt (Lindsey, Cremeens, Colwell & Caldera, 2008; Lindsey & Caldera, 2015), muligens fordi gjensidige samspill oppleves som belønnende for begge parter

(Grusec & Davidov, 2010).

Feldman (2007) bruker ordet synkronitet som er et relatert begrep og definerer det som ”samsvar av atferd, affektive tilstander, og biologiske rytmer mellom foreldre og barn som sammen danner en relasjonell enhet” (s. 329, fritt oversatt). I denne definisjonen vektlegges dermed delingen av ulike affektive tilstander og biologiske rytmer mer enn i Lindsey og Mize (2001) sitt begrep. I denne oppgaven vil gjensidighet benyttes for å referere til tilstander hvor det er en flyt mellom barnet og fedrenes respons og initiativtaking. I tillegg vil synkronitet bli benyttet for å beskrive en rytme i samspillet som består av et samsvar mellom både foreldrene- og barnas atferd og affektive tilstander.

Feldman (2014) argumenterer for at hver forelder har en unik form for synkronitet i samspill med barnet sitt, som innebærer en slags rytme i samspillet og et samsvar mellom atferd og affektive tilstander. Denne unike formen for synkronitet forblir stabil gjennom hele barnets oppvekst, og støtter oppunder forskjellige sosiale evner som er viktige for senere nære relasjoner. I en annen studie finner Feldman med flere (2013) at graden av synkronitet i samspill mellom fedre og barn er sammenlignbart med graden av synkronitet i samspillet mellom mødre og barn uten at det eksisterer noen store nivåforskjeller (Feldman m.fl., 2013). Allikevel finner forfatterne at fedre konstruerer en synkronitet som er preget av et høyere nivå av positiv involvering og et mer utforskende fokus enn det mødre gjør (Feldman m.fl., 2013).

Slik gjensidighet er definert av Lindsey og Mize (2001) er det også noe støtte for at gjensidighet i samspill kan inneholde flere atskilte komponenter, og at disse ulike komponentene kan ha forskjellige og unike bidrag til barns sosiale, emosjonelle og kognitive utvikling (Lindsey m.fl., 2009). I tråd med et slikt forslag ønsker jeg i denne studien å se på dyadisk gjensidighet som et overordnet mål for kvaliteter ved samspillet, samtidig som jeg ønsker å se blikkontakt som et mål som inngår i dyadisk gjensidighet. Felles blikkontakt vil her være definert som at fedrene og barna ser på hverandre samtidig. Ettersom dette aspektet har vært mindre studert i relasjonen mellom fedre og barn enn dyadisk gjensidighet er det nødvendig med en kort gjennomgang av litteraturen for å undersøke hvilken rolle blikkontakt kan tenkes å ha for forståelsen av andre og hvilken funksjon blikkontakt har i felles oppmerksomhet.

Betydningen av blikkontakt for sosial kognisjon

Blikkontakt har blitt funnet å være av vesentlig betydning for alle aspekter av sosial kognisjon (Itier & Batty, 2009). Sosial kognisjon er en samlebetegnelse som refererer til evnene som benyttes for å tenke rundt og forstå egen og andres atferd ut ifra psykologiske aspekter (Lewis & Carpendale, 2011). Blikkontakt har blant annet den generelle funksjonen at den kan gi informasjon om hvilken affektiv tilstand den andre er i (Hart, 2006). Gjensidig blikkontakt øker det generelle aktiveringsnivået og fremkaller også sterke følelser. Mens to voksne mennesker sjelden har blikkontakt i mer enn rundt ti sekunder uten at det sies noe verbalt, så kan mødre og spedbarn forbli i gjensidig blikkontakt i et halvt minutt eller mer, skriver Hart (2006) i sin bok med tittelen *Betydningen af samhørighed: om neuroaffektiv utviklingspsykologi*. I løpet av en leggesituasjon vil mødrene se på spedbarna opptil 70 prosent av tiden. Spedbarna vil bruke blikkontakt aktivt som en måte å regulere sitt eget aktiveringsnivå på, ved at de ser vekk når aktiveringsnivået blir for høyt. Fem sekunder før barnet titter bort synker hjerterytmen, mens det fem sekunder etter at barnet har tittet bort faller tilbake til normalt nivå. Det er ofte spedbarnet som regulerer denne blikkontakten, og fra to til tre måneders alderen trekker barnet seg raskere fra å ha gjensidig blikkontakt enn det på andre fysiske måter trekker seg bort fra omsorgspersonen. At omsorgspersonen da følger opp med å senke sin intensitet som svar på at spedbarnet bryter blikkontakten, gjør at barnet blir i stand til å regulere egen aktivering, som igjen bidrar til barnets utvikling av selvregulering (Hart, 2006).

Blikkontakt er også en av hovedmåtene små barn undersøker om de og den andre personen deler samme opplevelse (Grossman, 2015). Andre primære måter små barn undersøker om de selv og samtalepartneren har oppmerksomhet om det samme er gjennom auditive og kroppslige uttrykk, som blant annet vokalisering av lyder og kroppslig orientering (Grossman, 2015). Felles oppmerksomhet henger sammen med barnets senere utvikling. Blant annet aktiverer både felles oppmerksomhet og teori om sinnet medial prefrontal korteks (Schilbach m.fl., 2010). Selv om forskningsfeltet på dette området foreløpig ser ut til å være magert (Grossman, 2015), er det noe evidens for at spedbarn aktiverer de samme områdene i hjernen under felles oppmerksomhet som det voksne personer gjør (Schilbach m.fl., 2013). Barn ned i fem måneders alder retter mer oppmerksomhet mot et objekt som en voksen har sett på, dersom den samme voksenpersonen først ser på barnet (Parise, Reid, Stets & Striano, 2008). Dette tyder på at spedbarn allerede før første levehalvår er sensitive til at andres blikk

kan bringe med seg nyttig informasjon og at det kan kommunisere noe om den andre. I tillegg tyder en studie på at spedbarn ned i fem måneders alder ikke bare er sensitive til å skulle følge andres blikk, de er også sensitive til når andre følger deres blikk (Grossman, Lloyd-Fox & Johnson, 2013). Sammen tyder dette på at felles blikkontakt spiller en sentral rolle i felles oppmerksomhet. En annen studie tyder i tillegg på at forskjeller i forståelsen av felles oppmerksomhet i spedbarnsalder har sammenheng med senere forskjeller i den mer eksplisitte forståelsen av andres mentale tilstander i barnealder (Charman m.fl, 2000).

Begrensninger i det å søke andres blikk og lese følelser ut ifra andres øyne har også blitt koblet opp mot en mangelfull mentaliseringsevne hos barn og voksne med autismespektrumlidelser (Joseph & Tanaka, 2003). Autismespektrumlidelse er en utviklingsmessig forstyrrelse som karakteriseres av blant annet vanskeligheter med å forstå og delta i sosiale samspill med andre (Gazzaniga, Ivry & Magnum, 2009). I følge Baron-Cohen (1998) har mennesker med autismespektrumlidelse en manglende mentaliseringsevne ("mindblindness"), som gjør sosiale situasjoner spesielt utfordrende for barn og voksne med autismespektrumlidelser.

Flere studier (Spezio, Adolphs, Hurley & Piven, 2007; Klin, Jones, Schultz, Volkmar & Cohen, 2002; Hanley m.fl., 2014) har funnet støtte for at barn og voksne med autisme vier mindre oppmerksomhet til en annen persons øyne enn det barn og voksne med normal utvikling gjør. Imidlertid tyder en annen studie på at voksne med autisme ser mer på øynene i et ansikt enn andre deler av ansiktet, men at de vier mindre oppmerksomhet til ansikt totalt sett enn voksne med normal utvikling (Hernandez m.fl., 2009). Det å oppfatte at en annen stirrer direkte på en fører til automatiske attribusjoner av den andres mentale tilstander, i tillegg til at hjerneområder involvert i teori om sinnet aktiveres (von dem Hagen m.fl., 2014). Hos voksne med autisme, derimot, ble de samme hjerneområdene aktivert når den andre personen så bort, fremfor direkte på dem (von dem Hagen m.fl., 2014). Disse studiene (se også Peterson & Slaughter, 2009) tyder på at oppmerksomhet mot andres øyne, som i felles blikkontakt, kan være relatert til teori om sinnet og tolkningen av andres mentale og følelsesmessige tilstand. Samlet tyder dette på at blikkontakt kan spille en viktig rolle i barns utvikling av evne til mentalisering, og at det kan være en måte å etablere felles oppmerksomhet på.

Forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter

Det kan også være at det er forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter i dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt. Feldman (2003) finner en høyere grad av synkronitet, definert som et nærere samsvar av affektive tilstander, i foreldre-barn-dyader med samme kjønn (mor og datter, far og sønn) enn i dyader med ulike kjønn. I en studie (Nordahl, Janson, Manger & Zachrisson, 2014) av norske mødre og fedre, uttrykte fedre mer positivt engasjement overfor barnet i samspill med gutter enn det mødre gjorde. Samtidig viste jenter mer positivt engasjement i samspill med fedre enn det gutter gjorde.

Det er også kjente kjønnsforskjeller på lengden av felles blikkontakt hos voksne, hvor kvinner har mer felles blikkontakt med en annen samtalepartner enn det menn har (Leeb & Rejskind, 2004). Studier av barn nede i førskolealder viser også at jenter har mer felles blikkontakt med en annen voksen enn det gutter har (Ashear & Snortum, 1971; Vlietstra & Manske, 1981), og denne kjønnsforskjellen har blitt funnet helt nede i fire måneders alder (Leeb & Rejskind, 2004). Imidlertid fant en annen studie ingen signifikant sammenheng mellom gutter og jenter i hvor mye felles blikkontakt de deler med fedre og mødre (Schofield, Parke, Castañeda & Coltrane, 2008), samtidig som Hall (1990) i en sammenfatning av ulike studier konkluderer med at det ikke er noen signifikant forskjell mellom gutter og jenter i lengden på felles blikkontakt med en nær omsorgsperson. Hvorvidt det har blitt funnet en signifikant forskjell mellom jenter og gutter i lengden på felles blikkontakt har derfor variert i de ulike studiene. Det er derfor av interesse å undersøke om fedre og jenter deler mer eller samme grad av felles blikkontakt som hva fedre og gutter gjør, når barna er ett år gamle.

Til nå har jeg tatt for meg dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt som to mulige kvaliteter ved det dyadiske samspillet mellom fedre og små barn. I denne oppgaven er jeg imidlertid også interessert i å se om disse dyadiske aspektene ved samspillet i ett års alder har en sammenheng med barnas prososiale atferd i barnehagen senere. Litt plass vil derfor bli viet til en beskrivelse av utviklingen av prososial atferd i førskolealder og hvilke faktorer som kan predikere prososial atferd.

Utviklingen av prososial atferd

Prososial atferd er et nært beslektet begrep med empati (se Batson, Lishner & Stocks, 2015; Davis, 2015) og teori om sinnet, og ser ut til å være delvis avhengig av en empatisk orientering og evnen til mentalisering. Ut ifra Rose-Krasnor og Denham (2009) sin definisjon av prososial atferd innebærer begrepet både evnen og motivasjonen til å utføre handlinger som er til nytte for en annen. Empati kan bli sett på som en drivkraft i motivasjonen for å utføre prososial atferd, mens evnen til å utføre handlinger som gagnar en annen er avhengig av en forståelse av den andres situasjon og hva som vil kunne være til hjelp. Bakgrunnen for en slik forståelse er en evne til å mentalisere rundt hva den andre personen kan føle og tenke. I tillegg er det også funnet støtte for en assosiasjon mellom teori om sinnet og empati (se Astington, 2004; Astington & Baird, 2004; Lane, Wellman, Olson, LaBounty & Kerr, 2010), og begge deler synes å være av betydning for prososial atferd.

Når i livsløpet de første tegnene på prososial atferd oppstår har fått mye teoretisk oppmerksomhet gjennom historien (Rose-Krasnor & Denham, 2009). I følge Freud (1933/1964) har prososial atferd sine røtter i superego som utvikles først i senere førskolealder. På samme måte knytter Piaget (1968) den første tiden i barnets liv til en egosentrisme, og antar at prososial atferd først er til stede i senere barnealder. Hoffman (1982) sin teori bygger på Piaget og fremstiller både empati og senere prososial atferd som noe som utvikles i takt med sosioemosjonelle ferdigheter. Andre forskere hevder at barn er født med en disposisjon for å handle prososialt (Warneken & Tomassello, 2009), og at samspillet mellom barn og omsorgsgiver representerer de første formene for empati (Trevvarthen & Aitken, 2001; Decety & Svetlova, 2012).

Innen forskningslitteraturen har prososial atferd typisk blitt observert fra toårsalderen (Zahn-Waxler & Radke-Yarrow, 1990). Funnene fra en nyere studie av Roth-Hanania, Davidov og Zahn-Waxler (2011) tyder på at tegn på prososial atferd, målt som forsøk på å hjelpe eller trøste den andre, er sjeldne det første leveåret og øker i det andre leveåret. En nyere studie finner imidlertid noe støtte for at barn nede i 8-månedersalder kan vise tegn på prososial atferd (Liddle, Bradley & McGrath, 2015), målt gjennom blikk mot det andre barnet eller en av mødrene, ansiktsuttrykk, vokaliseringer og gestikuleringer. Hvordan prososial atferd skal måles og observeres i så ung alder er imidlertid en utfordring, og det eksisterer ingen entydig tolkning av funnene fra disse studiene.

En annen utfordring når prososial atferd studeres er at evnen og motivasjonen til å hjelpe en annen vil kunne være avhengig av at barnet forstår hva som vil være til hjelp for den andre. Moore og Macgillivray (2004) finner at barns evne til å handle i favør av andres interesse i fremtiden, utvikles ved fireårsalder samtidig som barna utvikler en forståelse av variasjonsbredden av mentale tilstander. Det vil si at barns evne til å handle i tråd med det andre ønsker vil kunne være noe begrenset hos små barn. I studien er dette av betydning ettersom jeg undersøker hvorvidt dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og ettåringer har en sammenheng med barnas prososiale atferd når barna er tre år gamle.

Hva predikerer prososial atferd?

I følge sosial læringsteori lærer barn atferder fra ansikt-til-ansikt-kontakt med medlemmer av familien, og spesielt foreldre, som de igjen bruker i samhandling med andre jevnaldrende (Lindsey & Mize, 2001). I tillegg har kvaliteter ved samspillet mellom foreldre og barn blitt fremhevet som en faktor som kan predikere senere prososial atferd hos barnet (Eisenberg, Eggum-Wilkens & Spinrad, 2015). Grusec og Davidov (2010) lister opp seks ulike domener som er med på å forklare sammenhengen mellom kvaliteter på samspillet mellom foreldre og barn og barns prososiale atferd, hvor gjensidighet mellom foreldre og barn er et av domenenene. I følge Funamoto og Rinaldi (2015) skaper en gjensidighet i samspillet en god relasjon mellom foreldre og barn som legger grunnlaget for dannelsen av gode vaner, verdier og moralsk utvikling hos barnet. Studier knytter blant annet gjensidighet mellom mødre og spedbarn opp mot empati i ungdomsalder (Feldman, 2007a) og gjensidighet i følelsesuttrykk mellom mødre og femåringer opp mot gjensidighet i jevnalderrelasjoner og grad av aksept fra jevnaldrende (Clark & Ladd, 2000). For denne studiens formål vil jeg imidlertid belyse studier som har sett på sammenhenger mellom fedre og barn og kvaliteten på barnas jevnalderrelasjoner og sosiale kompetanse.

Vizzello, Ferrero & Mussico (2000) studerte 28 barn fra ni til 30 måneder (gjennomsnittlig alder 19,7 måneder) sammen med enten mødre eller fedrene ved levering og henting i barnehagen. I studien fant de støtte for at barn som har mer gjensidige samspill med både mødre og fedre lettere lar seg integrere i lek med jevnaldrende i barnehagen sammenlignet med barn som har mindre gjensidige samspill med sine foreldre. Gjensidighet i

samspeillet ble i denne studien målt ved hjelp av CARE-indeks (Crittenden, 2005), som undersøker foreldres sensitivitet i en dyadisk kontekst.

Lindsey, Mize og Pettit (1997) studerte 35 barn mellom tre og seks år, med en gjennomsnittlig alder på fem år, i en standardisert setting. I studien fant de at mer gjensidighet mellom fedre og barn i gjensvarene på hverandres invitasjoner i lek har en sammenheng med økt sosial kompetanse hos barnet, både vurdert ut ifra lærernes vurderinger og fra sosiometriske intervjuer med jevnaldrende. I tillegg fant Lindsey med flere (1997) at synkronitet mellom fedrene og barna hadde en sammenheng med hvor sosialt kompetente lærere vurderte at barna var. Synkronitet ble i denne studien definert som ”i hvilken grad foreldrene og barna delte det samme oppmerksomhetsfokuset og deltok i gjensidige utvekslinger” (s. 529, fritt oversatt). Funnene med sammenheng mellom gjensidighet i gjensvar og lærervurdert sosial kompetanse ble også replisert av Lindsey og Mize (2000) i et annet utvalg på 33 familier.

Feldman med flere (2013) studerte 100 barn med foreldre ved tre tidsintervaller – da barna var fem måneder, tre år og 13 år gamle. Observasjoner på de ulike alderstrinnene ble gjennomført i familienes egne hjem. Dyadisk gjensidighet (”dyadic reciprocity”) ble definert som ”en utveksling hvor dyaden beveger seg i harmoni, hvor hver er engasjert og bidrar til den gjensidige utvekslingen, interaksjonen er sluttproduktet til begge innspill, og atmosfæren er preget av samarbeid og felles aktivitet...” (s. 413, fritt oversatt). I denne studien tydet en stianalyse på at gjensidighet i samspill mellom fedrene og barna hadde en sammenheng med prososial atferd, målt som antall prososiale løsninger på konflikt.

Det er også funnet støtte for at prososial atferd er relatert til en hel rekke andre faktorer i tillegg til foreldrenes atferd og foreldrestil (se Rose-Krasnor & Denham, 2009; Eisenberg m. fl., 2006). Blant annet tyder funn fra en studie på at temperament har en direkte og en indirekte sammenheng med sosial og emosjonell tilpasning i barnealder og frem til voksenalder (Bost, Choi & Wond, 2011), hvor den indirekte sammenhengen synes å være at barnets temperament påvirker foreldrenes atferd overfor barnet. I tillegg tyder funn fra en annen studie på at fedres utdanningsnivå (Cabrera, Shannon & Tamis-LeMonda, 2007) har en sammenheng med barnets emosjonelle utvikling i to og treårsalderen.

Tidligere studier har funnet at jenter ofte er mer prososiale enn gutter, men hvorvidt studier finner kjønnsforskjeller ser imidlertid ut til å være avhengig av hvilken metode

studiene benytter seg av (Eisenberg, 1986; Bouchard m.fl., 2015). I en studie av kanadiske fire og femåringer fant Bouchard med flere (2015) at jenter ble vurdert som mer prososiale av barnehagepedagoger enn det gutter ble, mens det ikke var noen forskjell i observert prososial atferd eller barnas uttrykte svar på hva de ville ha gjort i hypotetiske situasjoner. I en annen studie finner Hastings, McShane, Parker og Ladha (2007b) ingen signifikant forskjell mellom jenter og gutter i lærerrapportert og observert prososial atferd i en gruppe barn mellom tre og fire år. I tillegg finner en studie (Bouchard, Cloutier, Gravel & Sutton, 2008) av kanadiske barnehagebarn støtte for at barnets språklige ferdigheter har en sammenheng med barnehagepedagogers vurdering av prososial atferd. En nøyere titt på sammenhengene viste imidlertid at sammenhengen mellom språklig atferd og prososial atferd som ble funnet i denne studien var størst når det gjaldt gutter og at den ikke så ut til å gjelde for jenter.

Det kan også være at det er forskjeller mellom fedres innflytelse på barnas senere sosiale kompetanse avhengig av om det er fedre med jenter eller fedre med gutter. For eksempel finner Lindsey og Mize (2000) at gjensidighet i samspill mellom fedre og barn i både på-lik-som-lek og fysisk lek har en sammenheng med gutters sosiale kompetanse, men ikke jenters. I denne studien er jeg også interessert i om eventuelle sammenhenger mellom dyadiske aspekter (dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt) og prososial atferd oppfører seg forskjellig avhengig av om det er fedre med jenter eller fedre med gutter som observeres.

Påvirkningen av fedres depressive symptomer

Små barn påvirkes av foreldre, og ser ut til å være sensitive til hvilken affektiv tilstand forelderen er i fra de er tre måneder gamle (Decety & Howard, 2014). Særlig synes det å vokse opp med mødre som er plaget med depresjon tidlig i barnets liv å gjøre barnet mer sårbart for utvikling av psykiske helseplager enn det å vokse opp med mødre som er deprimerte ved et senere tidspunkt (Goodman m. fl., 2011). Alderen fra barnet er seks måneder og frem til halvannet år ser ut til å være en sensitiv tid hvor barnet er spesielt var for langtidspåvirkningen av mødres depressive symptombylde (Moe, Moe & Smith, 2007).

Studier har også funnet at depressive symptomer hos fedre både før (Skjøthaug, Smith, Wentzel-Larsen & Moe, 2015) og etter (Soliday, McCluskey-Fawcett & O'Brien, 1999; Paulson & Bazemore, 2010) fødsel kan være relativt hyppige, samtidig som det er en

sammenheng mellom mødres og fedres depresjon (Paulson & Bazemore, 2010). Det er også noe støtte for at depressive symptomer hos fedrene kort tid etter fødsel har en sammenheng med senere emosjonell og atferdsmessig funksjon hos barna (Ramchandani m.fl., 2005; Ramchandani m.fl., 2008). Blant annet finner Ramchandani med flere (2008) støtte for at depressive symptomer hos fedre åtte uker etter fødsel har en sammenheng med lavere prososial atferd hos barna, mer atferdsmessige problemer og vanskeligere relasjoner med jevnaldrende hos barn syv år etter. Sammenhengen mellom fedrenes depressive symptomer og senere utfall hos barnet forble i signifikante også etter at mødrenes depressive symptomer ble kontrollert for. Dette indikerer at depressive symptomer hos fedrene tidlig i barnets første leveår kan ha en sammenheng med dårligere sosiale utfall hos barnet, uavhengig av om mødrene har depressive symptomer eller ikke.

En forklaring på sammenhengen mellom depressive symptomer hos en av foreldrene og dårligere sosial og emosjonell tilpasning hos barnet er at depressive symptomer hos en av foreldrene påvirker i hvilken grad foreldrene er i stand til å opptre sensitivt overfor barnet (Smith, 2002). I tillegg kan vansker hos foreldre påvirke den gjensidige prosessen i samspillet mellom foreldre og barn (Hansen, 2010). Blant annet er tilfeller av felles oppmerksomhet mellom mødre med depresjon og små barn blitt funnet å være mer kortvarige sammenlignet med felles oppmerksomhet mellom mødre som ikke er deprimerte og små barn (Gianino & Tronick, 1986, ref. i Feldman, 2007b). I tillegg ser samspillene ut til å være preget av en mindre grad av samsvarende affektiv tilstand og færre tilfeller av at barnet og mor deltar i den samme aktiviteten (Gianino & Tronick, 1986, ref. i Feldman, 2007b). Wilson og Durbin (2010) konkluderer i sin metaanalyse med at sammenhengen mellom depressive symptomer hos fedrene og foreldreatferd har en effektstørrelse som er sammenlignbar med sammenhengen mellom mødres depressive symptomer og foreldreatferd. En annen studie (Parfitt, Pike & Ayers, 2013) finner at samspill mellom små barn og fedre med mentale helseproblemer ser ut til å være preget av en understimulering hvor fedrene viser en lavere grad av engasjement overfor barnet sammenlignet med fedre uten mentale helseproblemer.

Fedres depressive symptomer ser derfor ut til å kunne påvirke samspillet mellom barna og fedrene på en måte som vil kunne svekke gjensidigheten i samspillet (Hansen, 2010), samtidig som det første leveåret til barnet ser ut til å være en spesielt sensitiv tid for den negative påvirkningen av både mødrenes (Goodman m.fl., 2011; Moe m.fl., 2007) og fedrenes depressive symptomer (Ramchandani m.fl., 2005; Ramchandani m.fl., 2008). Få studier har

imidlertid undersøkt om depressive symptomer hos en av foreldrene påvirker sammenhengen mellom kvaliteter på samspillet mellom foreldre og barn og barnas sosiale utvikling, og det er et av områdene jeg ønsker å undersøke i denne studien.

Bruk av observasjon og ulike skåringsmetoder:

Observasjon er en egnet metode når mer avanserte aspekter ved samspillet i en familie skal studeres (Lindahl, 2001). Blant annet kan observasjon fange opp mønster i interaksjonen som frekvensen og varigheten av en bestemt type atferd i tillegg til affektive uttrykk og kroppsspråk (Lindahl, 2001). Observasjon er også en foretrukket metode i studie av små barn som ikke har de språklige forutsetningene til å svare på spørreskjemaer eller delta i intervjuer. Selv om observasjon er mer kostnadskrevende enn selvrapporing, så kan selvrapporing være lite egnet for å se på dyadiske aspekter ved et samspill. Det å skulle beskrive et samspill vil i seg selv være krevende, blant annet fordi det er vanskelig å huske tilbake på konkrete hendelser i et samspill som i sin natur er preget av små mikroendringer (Funamoto & Rinaldi, 2015). I tillegg vil selvrapporing være avhengig av hva informanten legger i de ulike begrepene, noe som vil kunne variere fra en informant til en annen (Gardner, 2000).

Naturalistiske observasjoner involverer å observere foreldre og barn i sine naturlige omgivelser (Bordens & Abbott, 2005). Samtidig kan observasjoner også gjennomføres i en standardisert setting som er lik for alle som deltar. En styrke ved denne typen observasjon er at fedrene og barna i en standardisert setting, fremfor naturlige omgivelser, lettere kan sammenlignes ettersom alle fedrene og barna observeres i de samme omgivelsene. En annen fordel er muligheten til å velge oppgaver og leker som er ment å kunne få frem en bestemt type atferd hos foreldre og barn, som ellers ville hatt en lav frekvens i samspillet (Aspland & Gardner, 2003; Lindahl, 2001). Samtidig gir strukturerte oppgaver gode muligheter til å observere hvordan de ulike partene samarbeider (Margolin m.fl., 1998). Ulempen med det standardiserte miljøet er imidlertid at det er kunstig, noe som gjør at det kan skape utfordringer for generaliserbarheten av observasjonene til familienes hverdag (Lindahl, 2001).

Observasjoner som benyttes i kvantitativ forskning er avhengig av å ha fastsatte måter å måle atferden som skal observeres. Manualer med beskrivelser av hvordan ulike variabler kodes blir klargjort før studiene settes i gang og inneholder bestemte regler for hvordan atferd

skal registreres. Det er vanlig å benytte seg av enten globale skårer eller mikrokoder. Globale skårer gir en samlet vurdering av hvor fremtredende ett sett med atferder er, mens mikrokoding innebærer å kode en variabel kontinuerlig over en tidslinje. Fordelen med hver av de to skåringsmetodene vil være avhengig av hva variablene skal benyttes til. Globale skårer er kvalitative kategorier som kan fange opp et bredere spekter av atferder enn det en enkelt mikrokoding kan. I tillegg har globale skårer ofte en god umiddelbar validitet (*face validity*; Bell & Bell, 1989). Til gjengjeld ser globale skåringssystemer ut til å kunne være mer påvirket av observatørskjevheter enn det mikrokoding er (Aspland & Gardner, 2003). Mikrokoder vil være avhengig av å være gjensidig utelukkende for å muliggjøre at kodingen kan foregå i sanntid ("real time") over en tidslinje. Mikrokodinger er derfor generelt mer konkrete enn det globale skårer er, samtidig som tolkningen av variabelen kan være mindre konkret (Bell & Bell, 1989).

Den foreliggende studien

I denne studien ønsker jeg å studere gjensidighet i samspillet mellom fedre og små barn målt gjennom dyadisk gjensidighet som er en global skåre. I tillegg er jeg interessert i å se på et aspekt ved dyadisk gjensidighet, nemlig felles blikkontakt, som i denne studien er skåret over en tidslinje som en mikrokoding. Både global skåre og mikrokoding ble altså benyttet i denne studien med den hensikt å kunne styrke og differensiere teoretiske konsepter (Bell & Bell, 1989). Globale skåringer har fordelen av å kunne pukke opp et større sett med atferder av et overordnet begrep, noe som kan gjøre globale skårer mer anvendelig i sin tolkning enn det mikrokoder er. Mikrokoder derimot egner seg for å plukke opp mer konkrete aspekter ved samspill, men kan til gjengjeld være vanskeligere å tolke opp mot begreper som rommer mer enn den spesifikke atferden som er observert og kodet (Bell & Bell, 1989).

Studien er basert på 726 norske fedre og deres små barn som ble observert i strukturerte samspill da barna var ett år gamle. På bakgrunn av de strukturerte samspillene ønsker jeg i første omgang å undersøke om det er noen forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter i dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt. Ettersom dyadisk gjensidighet, slik begrepet er operasjonalisert i denne studien, ofte innebærer delingen av positiv affekt, har jeg ingen klar hypotese om fedre med jenter vil ha høyere eller lavere dyadisk gjensidighet i

samspeilet enn det fedre med gutter vil ha. Studiene på felles blikkontakt har vært delt når det kommer til forskjeller mellom jenter og gutter, og derfor har jeg ingen klar hypotese om fedre med jenter vil ha mer felles blikkontakt sammenlignet med fedre med gutter.

Et annet mål med denne studien er å undersøke om dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt i samspeilet mellom fedrene og ettåringene har en sammenheng med barnas prososiale atferd i barnehagen to år etter. Basert på det lille som er av litteratur på gjensidighet i samspeilet mellom fedre og barn og barns sosiale kompetanse har jeg en hypotese om at mer dyadisk gjensidighet i samspeilet har en sammenheng med en høyere grad av prososial atferd to år etter. Ut ifra at felles blikkontakt er et aspekt som inngår i dyadisk gjensidighet, og ut ifra at blikkontakt ser ut til å kunne ha en betydning for barns sosiale utvikling og forståelse av andre, har jeg en hypotese om at mer felles blikkontakt i samspeilet mellom fedrene og barna vil kunne ha en sammenheng med en høyere grad av prososial atferd to år etter.

I tillegg har jeg to andre områder jeg ønsker å utforske i denne studien. Jeg er for det første interessert i å undersøke om det er noen forskjeller mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom både dyadisk gjensidighet og prososial atferd to år etter og felles blikkontakt og prososial atferd to år etter. For det andre er jeg interessert i å undersøke om depressive symptomer hos fedrene påvirker sammenhengen mellom både dyadisk gjensidighet og prososial atferd og felles blikkontakt og prososial atferd. Ettersom det er lite tidligere forskning som er gjort på begge disse to temaene, så har jeg ingen spesifikke hypoteser knyttet til disse spørsmålene.

Metode

Denne studien har benyttet data fra den longitudinelle studien *Barns sosiale utvikling*, som er et pågående forskningsprosjekt i regi av Atferdssenteret i Oslo. Samlet ser *Barns sosiale utvikling* på barns utvikling fra spedbarnsalder og oppover i skolealder og har et særskilt fokus på utviklingen av sosiale ferdigheter og atferdsproblemer. Ett av studiens hovedmål er å kartlegge påvirkningen av samspillet mellom familie, barnehage, skole og omgivelsene på barnas sosiale utvikling. Studien *Barns sosiale utvikling* er fortsatt i gang, og barna som er med i forskningsstudien er i dag i skolealder.

Utvalg

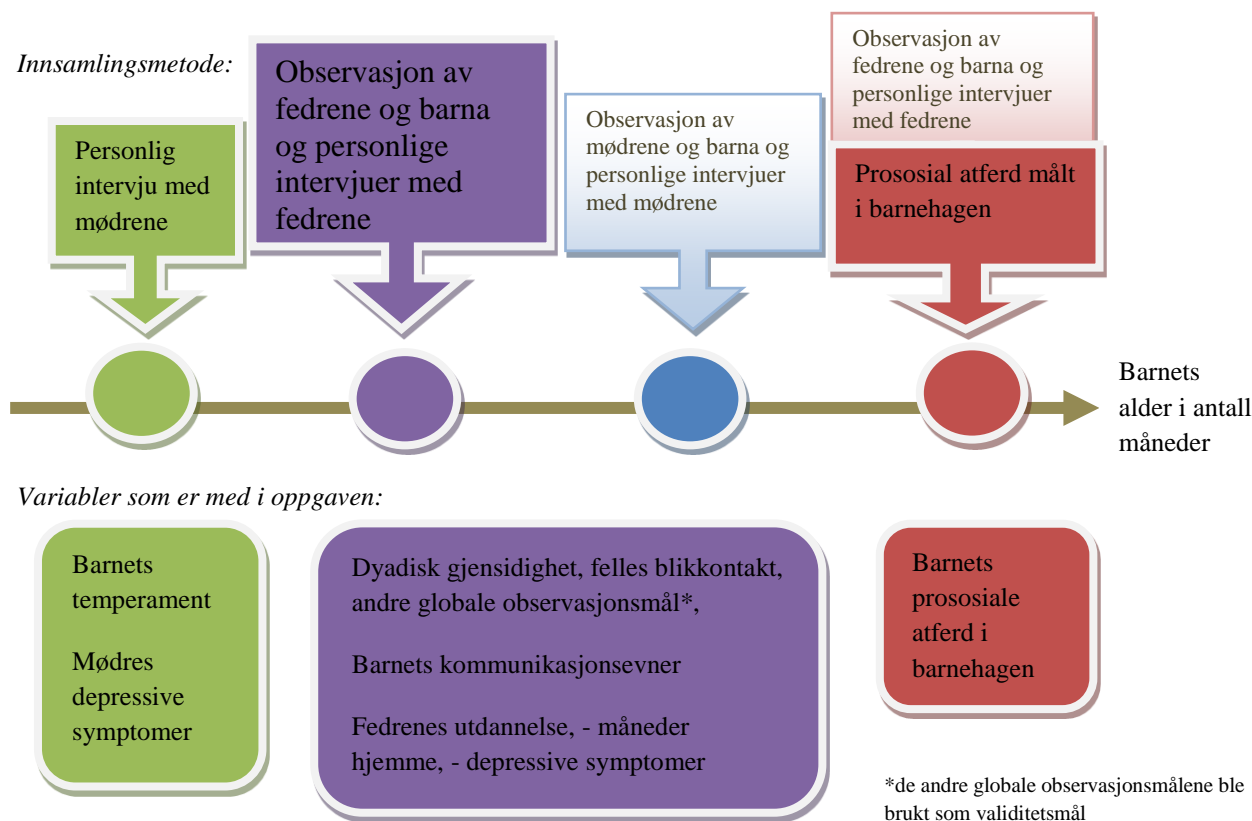
Rekrutteringen til studien *Barns sosiale utvikling* skjedde gjennom helsestasjoner i fem kommuner (Drammen, Porsgrunn, Tinn, Bamble og Skien) i årene 2006-2008. Foreldrene til 1931 barn (med minst en norsktalende forelder) ble informert om studien av helsesøster ved en rutinemessig kontroll da barnet var fem måneder gammelt ("5-månederskontrollen"). Av disse takket 1465 (76 %) ja til å bli kontaktet av ansatte i prosjektet, og av disse samtykket 1159 (60 %) til å delta i studien. Foreldrene som takket ja til å delta ble sammenlignet med utvalget av alle mulige deltakerne på demografiske variabler, og den eneste signifikante forskjellen mellom gruppene var at mors utdanning var høyere i utvalget som samtykket til å delta.

Da barna var ett år gamle deltok 98 % av familiene i datainnsamlingen. Ved denne datainnsamlingen ble fedrene spesielt invitert til å delta i personlige intervjuer og strukturerte samspillsobservasjoner med barna. Samspillsobservasjonene ble tatt opp på video. Fedrene til 839 barn møtte til intervju, og av disse samtykket 750 fedre (89 %) til å delta i de strukturerte samspillsobservasjonene. Sammenlignet med fedrene som ikke ønsket å delta i de strukturerte samspillene, var fedrene som deltok eldre, hadde lengre utdanning, hadde bedre boligforhold og tilbrakte mer tid med barna sine i løpet av barnets første leveår. Grunnet dårlig teknisk kvalitet eller uforståelig språk kunne ikke 24 av videoene bli kodet. Det endelige utvalget av filmer av fedre og barn som ble kodet og benyttet i denne studien var derfor 726. I dette utvalget var det en relativt jevn fordeling av jenter (48,3 %) og gutter.

Datainnsamling

Datainnsamlingen i *Barns sosiale utvikling* har pågått i ulike faser og har benyttet personlige intervjuer med foreldrene, videoobservasjon av foreldre og barn, telefonintervjuer med foreldre og spørreskjema til barnehageansatte og lærere (se for eksempel Nordahl, Zambrana & Forgath, 2016; Zambrana, Dearing, Nærde & Zachrisson, 2015; Dearing, Zachrisson & Nærde, 2015; Nærde, Ogden, Janson & Zachrisson, 2014; Zachrisson, Janson & Nærde, 2013). Da barna var seks måneder gamle ble de første personlige intervjuene gjennomført og begge foreldrene ble invitert. Ved datainnsamlingen da barna var ett og tre år ble fedrene spesielt invitert til både personlig intervju og til å delta i filmede strukturert samspill med barna, mens ved to år ble mødrene spesielt invitert. I det personlige intervjuet ble bakgrunnsspørsmål, som for eksempel alder, utdanning og familiesammensetning, stilt direkte av en forskningsassistent som registrerte svarene på en bærbar datamaskin. Spørsmål av mer sensitiv karakter, som for eksempel foreldrenes mentale helse ble fylt ut på datamaskinen av foreldrene selv, mens forskningsassistenten var tilgjengelig for å svare på spørsmål dersom det var noe de lurte på. Da barna var to og tre år ble barnehagepedagogene i barnehagene barna gikk i kontaktet, etter avtale med foreldrene, og bedt om å besvare et spørreskjema om barnas sosiale kompetanse.

I denne oppgaven benytter jeg informasjon om mødrenes vurdering av barnets temperament og mødrenes vurdering av egne depressive symptomer hentet fra personlig intervju med mødrene da barnet var seks måneder gammelt. Fra datainnsamlingen ved ett år benytter jeg meg av data om barnets kommunikasjonsferdigheter utfylt av fedrene, fedrenes utdanning, fedrenes måneder hjemme med barnet i løpet av barnets første leveår og fedrenes depressive symptomer. Blikkontakt og gjensidighet i samspillet er hentet fra filmede observasjoner av samspillet mellom fedrene og barna da de var ett år gamle. I tillegg benytter jeg meg av data om barnas prososiale atferd basert på besvarelser fra barnehagepedagoger i barnehagene som barna gikk i da de var tre år gamle.

Figur 1: Oversikt over innsamlingsmetode og variabler som er med i oppgaven.

Observasjoner av samspill mellom fedrene og barna

De personlige intervjuene og observasjonene av samspill mellom fedrene og barna ble i hovedsak gjennomført i lokaler som var leid av prosjektet i de respektive kommunene (i Porsgrunn og Skien ble det samme lokalet benyttet). De prosjektansatte intervjuerne hadde erfaring fra arbeid med barn og familier og sørget for å gi fedrene god informasjon om gjennomføringen av observasjonene. Dersom det var umulig for foreldrene å komme til prosjektets lokaler ble datainnsamlingen foretatt i familiens hjem.

På hvert av de fire leide lokalene ble et rom tilrettelagt for videoopptak. For å muliggjøre at samspillene mellom fedre og barn i de ulike lokalene kunne sammenlignes, ble en tilsvarende enkel innredning benyttet for alle rommene. De som intervjuet ble i tillegg trent opp i hvordan de skulle gi instruksjoner om oppgavene til fedrene, hvordan de skulle få familiene til å føle seg velkomne og hvordan leker og annet materiell skulle arrangeres i rommet (se vedlegg for en detaljert beskrivelse av instruksjonene til intervjuerne).

Observasjoner av samspill ble gjennomført før det personlige intervjuet for å unngå at barna ble for slitne før start. Da barna var ett år gamle varte observasjonene av samspill i 15 minutter til sammen, og besto av fire ulike strukturerte oppgaver. Fedrene ble informert om alle oppgavene før selve observasjonen startet, og de ble også fortalt at de kunne avbryte oppgavene når som helst dersom de ønsket det. De fedrene som ikke ønsket å være med på observasjonene kunne reservere seg og likevel fortsette å være med i studien.

De fire strukturerte oppgavene som ble brukt i observasjonene ble valgt fordi de i tidligere studier har vist seg å gi variasjon i samhandlingen som predikerer senere sosial og emosjonell utvikling hos barna (se Gross, Shaw, Moilanen, Dishion & Wilson, 2008; Hollenstein, Granic, Stoolmiller & Snyder, 2004; Snyder, Stoolmiller, Wilson & Yamamoto, 2003; Shaw, Lacourse & Nagin, 2005). I tillegg ble oppgavene undersøkt i en pilotstudie (N=30) som ble gjennomført for å forsikre at oppgavene og lekene passet og for å forsikre at foreldrene fikk tilstrekkelig med instruksjon til hver oppgave. Pilotstudien ble også brukt for å finne ut om observasjonene opplevdes greit å gjennomføre for deltakerne, og deltakerne ble stilt spørsmål om hvordan de opplevde det å bli filmet under samspillsoppgavene. Samspillene ble filmet, og filmene ble senere brukt til å kode samspillene.

Ill.: Espen Nordahl

Oppgave 1. Fri lek: I den første oppgaven fikk fedrene og barna et sett med leker, og instruksjon om at de kunne leke sammen som de ville med lekene i fire minutter før intervjueren kom inn igjen. Denne oppgaven ble valgt for å gi fedrene og barna tid til å ”bli varme”, samtidig som den kunne vise variasjon i hvor mye initiativ barna og fedrene tok i leken, turtaking og hvor mye samspillet var preget av en gi-og-ta-interaksjon. For eksempel kunne noen fedre sitte og se på mens barnet lekte, mens andre fedre i større grad var med i leken. Aldersadekvate leker var valgt ut for å kunne engasjere barn (og fedre) med ulike

preferanser.

Oppgave 2. Rydde leker: Etter fire minutter kom intervjueren inn i rommet igjen med en lekekasse og fedrene ble bedt om å rydde lekene tilbake i lekekassen. Fedrene fikk beskjed om at barnet gjerne kunne hjelpe til, men at dette ikke var nødvendig. Denne oppgaven ble valgt fordi den kan vise variasjon i hvorvidt fedrene valgte å involvere barna i oppgaven. Noen fedre kunne for eksempel bruke kort tid på å rydde opp lekene, for så å bruke den resterende tiden på å holde barna unna lekene, mens andre fedre brukte tid på å legge lekene tilbake sammen med barnet. Oppgaven ble også valgt fordi den potensielt kunne få frem frustrasjon hos barnet når lekene ble ryddet bort, i tillegg til fedrenes respons på barnas eventuelle frustrasjon.

Oppgave 3. Strukturert lek (læring): Den tredje oppgaven besto av to deler med spesifikke oppgaver, hvor hver oppgave varte i tre minutter. Fedrene fikk en puttekasse med lokk og klosser i ulike former og farger og et sett stableringer med ringer i ulike størrelser og farger som ble plassert bak ryggen på fedrene. De to lekene ble valgt fordi de regnes for å være akkurat litt for vanskelige for de fleste ettåringere å klare alene, slik at fedrene som regel måtte hjelpe barna med å løse oppgaven. Fedrene ble fortalt at klossene skulle oppi kassen og at ringene skulle stables på pinnen, og at de kunne hjelpe barnet så mye som de syntes var nødvendig. De ble bedt om å begynne med puttekassen, for så å gå over til den andre leken når intervjueren ga beskjed om det. De ble også fortalt at det ikke var noe mål at de skulle bli ferdige med oppgaven. Etter tre minutter kom intervjueren inn i rommet igjen og ba fedrene bytte leke.

Disse to oppgavene ble valgt for å få frem variasjon i samarbeidet om oppgaven, fedrenes involvering av barna, og barnas aktivitetsnivå og vedvarende oppmerksomhet. Oppgavene ble også valgt fordi de kunne få frem variasjon i fokuset på oppgaven hos både fedrene og barna. Noen fedre kunne for eksempel være svært opptatt av å få ferdig oppgaven, mens andre var mer opptatt av å være sammen med barnet og av å lære barnet nye ferdigheter. Noen barn kunne for eksempel være mer opptatt av å skulle utforske lokket på puttekassen enn å putte klossene i kassen, og fedrene kunne vise variasjon i hvorvidt de lot barna utforske lokket eller hvorvidt de holdt lokket fast mens de oppfordret barna til å putte klossene oppi puttekassen.

Oppgave 4. Vente i høy stol: I den siste oppgaven ble barnet plassert i en høy

barnestol med ansiktet mot kamera og kroppen vendt bort fra faren. Fedrene ble bedt om å sitte ved et bord en og en halv meter bak barnet og fylle ut et spørreskjema vedrørende barnets søvnmønster det siste døgnet. Fedrene ble fortalt at de kunne si og gjøre hva de ville for å berolige barnet dersom barnet ble urolig, men helst ikke ta barnet ut av stolen, eller gi barnet noe å leke med. Før denne oppgaven ble fedrene også påminnet at de kunne avbryte oppgaven når de måtte ønske det. Oppgaven ble valgt fordi den kunne få frem variasjon i barnets reaksjon på å sitte for seg selv, uten noen leker tilgjengelig. I tillegg ble oppgaven valgt med den hensikt at den kunne få frem variasjon i barnas evne til å regulere følelser og i fedrenes strategier for å roe barnet, og fedrenes måte å svare på barnets signaler. For eksempel kunne noen fedre snakke rolig med barnet mens de fylte ut spørreskjemaet, mens andre fedre igjen kunne forsøke å overse barnets klaging. Noen fedre ble raskt ferdige med å fylle ut spørreskjemaet og brukte den resterende tiden i samspill med barnet, mens andre fedre fortsatt holdt på med spørreskjemaet da det var gått tre minutter. Til tross for at denne oppgaven kunne gjøre barna urolige var det kun seks fedre (mindre enn 1 %) som valgte å avbryte oppgaven.

Skåring av samspill mellom fedrene og barna

Globale skårer fra observasjonene av samspill mellom fedrene og barna ble skåret ved hjelp av Qualitative Ratings for Parent-Child Interaction at 3-15 Months of Age (Cox & Crnic, 2003), hentet fra Study of Early Child Care (SECC) som er en longitudinell studie av barns utvikling finansiert av National Institute of Child Health and Human Developments (NICHD Early Child Care Research Network, 2000). Denne skalaen har også blitt benyttet i en rekke andre studier med ulike type utvalg (se for eksempel Propper, Willoughby, Halpern, Carbone & Cox, 2007; Towe-Goodman, Willoughby, Gustafsson, Mills-Koonce & Cox, 2014).

De globale skåringene ble gjennomført av seks trente kodere, som skåret samspillene separat for to segmenter, bestående av (1) frilek og rydding (6 min) og (2) strukturert lek (6 min). Dette ga en global skåre for dyadisk gjensidighet, fars sensitive atferd overfor barnet (hvor oppmerksomme fedrene er, og i hvilken grad de imøtekommer og reagerer på barnets uttrykk og signaler), fedrenes positive affekt (hvordan fedrenes positive følelser overfor

barnet kommer til uttrykk i samspillet), fedrenes mangel på engasjement overfor barnet (i hvilken grad fedrene gir inntrykk av å være mindre engasjert, mindre emosjonelt involvert eller lite klar over barnets behov) og barnets positive affekt (hvor fornøyd barnet ser ut til å være i situasjonen), som ble skåret på en Likertskala fra 1 til 5, fra svært lite karakteristisk til svært karakteristisk. Reliabiliteten i skåringen ble nøye overvåket gjennom møter annenhver uke og gjennom tilfeldige reliabilitetsjekk fra forskjellige kodingsperioder. Et tilfeldig utvalg av 15 % av observasjonene ble skåret av to eller flere kodere for å sjekke reliabiliteten mellom koderne. Intraklassekorrelasjoner for de globale målene var 0,73 for dyadisk gjensidighet, 0,74 for fars sensitive atferd overfor barnet, 0,65 for fedrenes positive affekt, 0,74 for fedrenes mangel på engasjement overfor barnet og 0,82 for barnets positive affekt. Av tekniske årsaker kunne ikke alle samspillene bli skåret for de globale skårene og det totale antallet samspill mellom fedre og barn som ble skåret for globale skårer, inkludert dyadisk gjensidighet, var 701.

Blikkontakt i denne studien er mikroskoder av observert blikkontakt i samspillet mellom fedrene og barna. Blikkontakt ble kodet over alle samspillsoppgavene, inkludert den siste oppgaven hvor barnet ble plassert i en høy stol, etter en gangs gjennomsyn av filmen først. Kodingen startet når intervjueren lukket døra bak seg og varte til hun banket på døra og kom inn igjen. Kodene, som ble registrert fortløpende på en tidslinje mens videofilmen ble spilt av, ble utviklet spesielt for forskningsstudien *Barns sosiale utvikling*. Fire gjensidig utelukkende koder ble registrert for varigheten av blikkontakt: (1) far ser på barnet, (2) barnet ser på far, (3) begge ser på hverandre og (4) ingen ser på den andre. ”Ser på” ble definert som å se mot den andre, fortrinnsvis ansiktet. Ettersom det kun ble benyttet ett kamera som sto på samme sted under hele observasjonen, kunne koderne ikke alltid observere om barnet og/eller far så på ansiktet til den andre. I tilfeller hvor det var tvil ble det å se mot et sted på den øvre delen av kroppen til den andre vurdert som å ”se på”. Fem trente kodere utførte kodingen og disse koderne hadde ikke vært involvert i skåringen av de globale målene. Et tilfeldig utvalg av 20 % av filmene ble dobbeltkodet for å sjekke reliabiliteten mellom koderne. For felles blikkontakt var det en intraklassekorrelasjon på 0,75. Av tekniske årsaker kunne ikke alle videoene bli kodet for blikkontakt, og det totale antallet samspill mellom fedre og barn som ble kodet for blikk var 675.

Målevariablene

Dyadisk gjensidighet

Dyadisk gjensidighet er et globalt mål som ble skåret ved hjelp av Qualitative Ratings for Parent-Child Interaction at 3-15 Months of Age (Cox & Crnic, 2003), hentet fra Study of Early Child Care (SECC). Målet er ment å fange opp hvor mye far og barn samhandler med hverandre i samspillet, og hvor mye de deler av positive følelser. Begrepet inkluderer gjensidig lek, gjensidig kommunikasjon og delt glede. Lave skårer på denne skalaen indikerer et samspill preget av lite blick mot den andre og få tilfeller av delt opplevelse. Slike dyader kan for eksempel opptre som mest opptatt av sitt eget og lite oppmerksomme på atferden eller følelsesuttrykkene til den andre. Dyader som skårer høyt på skalaen gir ofte uttrykk for felles glede og viser åpenhet og interesse for initiativ fra den andre, samtidig som de tar initiativ selv (for kodemanual se vedlegg).

Felles blikkontakt

Felles blikkontakt er et uttrykk for hvor stor prosentandel av observasjonstiden fedrene og barna ser på hverandre under samspillsoppgavene, og ble hentet fra mikroskodingen for varighet av blikkontakt. Fra disse dataene ble total varighet av observasjonen beregnet ved å legge sammen tiden for alle de fire gjensidig utelukkende kodekategoriene. Felles blikkontakt ble så beregnet ved å ta forholdstallet mellom tiden både far og barn ser på hverandre og totaltiden. Dette forholdstallet ble multiplisert med 100 for å få et prosenttall. Grunnet for å bruke forholdstall var at flere av videoopptakene av observasjonene var av ulik lengde. Det korteste samspillet var på 11,48 minutter og det lengste på 19,43. Gjennomsnittlig tid på samspillene var på 15,2 minutter (standardavvik (SD) = 0,7).

Prososial atferd i barnehagen

Barnas prososiale atferd ble skåret av barnehagepedagogene i de barnehagene barna i studien gikk ved hjelp av Kari Lamers (Lamer & Hauge, 2006) spørreskjema for sosial kompetanse da barna var tre år gamle. Dette spørreskjemaet består av seks delområder (empati, prososial atferd, selvkontroll, selvhverdelse, tilpasning og lek) som til sammen utgjør sosial kompetanse, hvorav prososial atferd er ett av delområdene. Prososial atferd ble valgt

som mål i denne studien da jeg ønsket å se på et spesifikt sosialt kompetanseområde fremfor en samleskåre av flere områder. Jeg vurderte også prososial atferd som et mer observerbart mål enn for eksempel empati. Empati i Lamer sitt spørreskjema innebar at barnehagepedagogene måtte avgjøre hvor godt barna gjenkjenner forskjellige følelser hos andre, noe som innebærer at pedagogene må slutte seg til barnas emosjonsforståelse ut ifra barnets atferd.

Barnas sosiale kompetanse ble skåret på en Likertskala fra 1-5, fra (1) svært sjelden, (2) sjelden, (3) av og til, (4) ofte, til (5) svært ofte. Barnehagepedagogene besvarte spørreskjemaet som dekker alle de seks delområdene (empati, prososial atferd, selvkontroll, selvhverdelse, tilpasning og lek) for sosial kompetanse. Spørsmålene som til sammen danner grunnlaget for en skåre for prososial atferd er: (1) hjelper de andre barna uten å bli bedt om det, (2) hjelper deg uten å bli bedt om det, (3) støtter og oppmuntrer de andre barna, (4) hjelper andre barn i konfliktsituasjoner og (5) sier noe hyggelig, gir komplimenter, til de andre barna. Den samlede skåren for prososial atferd er gjennomsnittet av skåren på de fem spørsmålene tilhørende domenet og hvert spørsmål er vektet likt. Manglende besvarelser innenfor skalaen ble erstattet med en gjennomsnittlig skåre dersom minst tre av spørsmålene var besvart. Hvis færre enn tre spørsmål var besvart ble skalaen betraktet som manglende. Cronbachs alpha for målet var 0,85.

Kontrollvariabler

I denne studien ble det kontrollert for fem variabler som var barnets kjønn, temperament og kommunikasjonsferdigheter og fedrenes tid hjemme det første leveåret til barnet og fedrenes utdanning. Tre av variablene er relatert til barnet og har vist seg i tidligere studier å kunne ha en sammenheng med prososial atferd (Bouchard m.fl., 2008, 2015; Bost m. fl. 2011). Det er støtte for at fedrenes utdanning har en sammenheng med barnas prososiale atferd (Cabrera m. fl., 2007), og det er også noe støtte for at fedrenes tid hjemme med barnet kan ha en sammenheng med barnets prososiale atferd for fedre som opptrer sensitivt ovenfor barnet (se Nordahl, 2014; se også avsnittene under overskriften «Hva predikerer prososial atferd?»). Hver av kontrollvariablene er beskrevet nedenfor.

Barnets kjønn ble kodet 0 for jente og 1 for gutt. Utvalget besto av til sammen 351 jenter og 375 gutter.

Barnets temperament er hentet fra det personlige intervjuet med mødrene da barna var seks måneder gamle og stammer fra the Infant Behavior Questionnaire (IBQ-R; Gartstein & Rothbart, 2003). Skalaen for trøstbarhet (soothability) ble benyttet i denne oppgaven da det ble vurdert at dette var en skala med god umiddelbar validitet (*face validity*) som også ville være enkel for mødrene å svare på. Denne skalaen inkluderte tjue spørsmål som ble vurdert på et svarformat med tre alternativer fra (1) mye av tiden, (2) av og til og (3) sjelden, i tillegg til et "ikke relevant"-alternativ (Cronbachs alpha = 0,76, uten eksklusjonsalternativet). Eksempler på spørsmål som ble benyttet var (1) har du i løpet av de siste to ukene forsøkt å trøste barnet ved å vugge han/henne? (2) hvor ofte lykkes du med å trøste barnet ditt ved å vugge han/henne? og (3) har du i løpet av de siste to ukene forsøkt å trøste barnet ditt ved å holde han/henne? Variabelen ble standardisert over eget gjennomsnitt i denne studien.

Barnets kommunikasjonsferdigheter er hentet fra det personlige intervjuet med fedrene da barna var ett år ved hjelp av fem av de seks originale delene fra subskalaen for kommunikasjon fra *Ages & Stages Questionnaire* (ASQ; Bricker & Squires, 1999; Janson, 2003). ASQ-spørreskjemaet har blitt validert med norske utvalg (Janson & Squires, 2004; Richter & Janson, 2007) og har blitt vist å ha god test-retest reliabilitet (94 % enighet ved to ukers intervall; Squires, Bricker & Potter, 1997). I tillegg har spørreskjemaet vist seg å ha en god indre validitet (Cronbachs alpha fra 0,63 ved fire måneder til 0,75 ved 24 måneder for kommunikasjonsskalaen), og god validitet med andre standardiserte måleinstrumenter (76-91 % samsvar; Squires med flere, 1997).

Spørreskjemaet ble skåret på en skala med tre alternativer fra (0) ikke enda, (1) noen ganger og (2) ja. Spørsmålene som ble stilt var (1) hvis du ber om det, vil barnet delta i minst én bevegelseslek selv om du ikke viser bevegelsen først? (2) følger barnet en enkel oppfordring som "Kom hit", "Gi meg den" eller "Legg den tilbake", uten at du viser hva du mener? (3) når du spør "Hvor er ballen (hatten, skoen, og så videre)?", ser barnet da på tingen? (4) når barnet vil ha noe, forteller barnet det til deg ved å peke mot tingen? og (5) rister barnet på hodet som tegn på "ja" eller "nei"?

Fars tid hjemme barnets første leveår er antall måneder far var hjemme med barnet i løpet av barnets første leveår og ble besvart av fedrene under det personlige intervjuet da barna var ett år gamle.

Fars utdannelse ble oppgitt i antall år og ble besvart av fedrene under det personlige intervjuet da barna var ett år gamle.

Symptomer på depresjon

Depresjonssymptomer hos fedrene ble fylt ut av fedrene under det personlige intervjuet da barnet var ett år ved bruk av åtte spørsmål ment å måle symptomer på depresjon hentet fra en kortskalaversjon av symptomkartleggingsverktøyet *The Symptom Checklist* (SCL; Derogatis, Lipman, Rickels, Uhlenhuth & Covi, 2007; Tambs & Moum, 1993). Denne kortskalaversjonen har vist seg å være en god screening for symptomer på depresjon i normalbefolkningen (Lundin, Hallgren & Forsell, 2015) og målet er vist å ha en god indre konsistens (Lundin m.fl., 2015). Eksempler på spørsmål som ble stilt er: har du i løpet av de siste to ukene vært plaget av (1) nervøsitet, indre uro, (2) følelse av håpløshet med hensyn til fremtiden og (3) følelse av at alt er tungt og slit. Svaralternativene ble skåret på en skala med fire alternativer fra (1) ikke plaget, (2) litt plaget, (3) ganske plaget til (4) veldig mye plaget.

I studien er fedre med en skåre på 1,75 og over kodet 1, noe som indikerer tilstedeværelsen av depressive symptomer lik eller over klinisk grenseverdi. Fedre med en skåre på under 1,75 er kodet 0 som indikerer fravær av depressive symptomer. Antallet som skåret lik eller over klinisk grenseverdi på 1,75 i dette utvalget var 37, noe som tilsvarer 5,1 % av utvalget. Cronbachs alpha for SCL-8 for fedrene var 0,89. Depresjonssymptomer hos mødre ble tatt med som en kontrollvariabel og ble målt på tilsvarende måte som hos fedrene da mødre var inne til personlig intervju da barna var et halvt år gamle.

Analysemetode

For å besvare forskningsspørsmålet om det var noen forskjell mellom fedre med jenter og fedre med gutter i dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt ble t-tester for to grupper benyttet. T-tester for to grupper ble i tillegg benyttet for alle de fire blikkkategoriene.

I neste steg ble deskriptiv statistikk for de ulike variablene og korrelasjoner mellom disse undersøkt. For å undersøke om det var noen utfordring med multikollinearitet undersøkte jeg toveis korrelasjoner mellom alle variablene og variansinflasjonsfaktoren (VIF)

ble undersøkt i de senere regresjonsanalysene. De globale observasjonsmålene ble behandlet som kontinuerlige variabler ettersom samleskåren fra de to vurderingene (se skåring av samspill mellom fedrene og barna) gjorde at de globale observasjonsmålene var på en nipunktsskala (gjennomsnittet mellom to skåringer på en fempunktskala). I tillegg ble felles blikkontakt sett opp mot dyadisk gjensidighet og andre globale observasjonsmål i en korrelasjonsmatrise, for å undersøke om variablene samvarierte i forventet retning med de andre globale observasjonsmålene.

Ettersom denne studien inneholdt en del manglende data, særlig på spørreskjemaet som ble fylt ut av barnehagepedagogene, ble frafallsanalyser gjennomført. T-tester for to grupper og eksakte kjiqvadrattester ble benyttet for å undersøke om fedre og barn med komplett data på alle variabler skilte seg fra fedrene og barna som manglet noe informasjon på en eller flere av variablene.

For å besvare forskningsspørsmålet om det var noen sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd og forskningsspørsmålet om det var noen sammenheng mellom felles blikkontakt og prososial atferd ble en regresjonsanalyse benyttet. En hierarkisk regresjonsanalyse ble brukt for å undersøke ulike bidrag som kunne forklare prososial atferd. I første omgang tok jeg inn variabler som var relatert til barnet. I neste steg ble i tillegg variabler relatert til fedrene tatt inn. Disse inkluderte hvor mange måneder fedrene hadde vært hjemme med barna det første året og fedrenes utdanning. De dyadiske målene ble først tatt inn i tillegg i det siste steget i regresjonsanalysen.

For å besvare forskningsspørsmålet om en eventuell sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd er lik eller forskjellig for jenter og gutter, og om en eventuell sammenheng mellom felles blikkontakt og prososial atferd er lik eller forskjellig for jenter og gutter, ble to separate regresjonsanalyser, en for hvert kjønn, gjennomført. Etter dette var planen å benytte bootstrapping for å beregne bootstrap-BC_a-konfidensintervaller, på grunnlag av 10000 bootstrap-replikasjoner. Bootstrap ble valgt å benyttes om konfidensintervallene ikke overlappet for mye eller ikke i det hele tatt.

For å besvare forskningsspørsmålet om sammenhengen mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd modereres av fedrenes depressive symptomer, samt om sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd modereres av fedrenes depressive symptomer, ble interaksjonsledd tatt inn i regresjonsmodellen. En sentral verdi ble valgt ut for hvert av de

to dyadiske målene.

Regresjonsanalysene som er benyttet for å besvare forskningsspørsmålene er basert på samme utvalg i hele hierarkiet (complete case analysis/listwise deletion). All behandling av data ble gjennomført i SPSS (versjon 22, IBM Corp, Armonk, New York) unntatt bootstrapping der det ble brukt pakka boot i R (The R Foundation for Statistical Computing, Wien, Østerrike).

Forskningsetikk

All data som er benyttet i denne studien er hentet fra forskningsstudien *Barns sosiale utvikling*. Datamaterialet for de aktuelle variablene ble samlet, aidentifisert og overført til en minnepinne som jeg brukte mens jeg jobbet med oppgaven. Datamaterialet leveres tilbake til Atferdssenteret etter at oppgaven er ferdigstilt.

Studien *Barns sosiale utvikling* er søkt inn og godkjent av den regionale komiteen for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk, sør-øst. Studien er i sin helhet basert på informert samtykke fra foreldrene, som kan velge å avslutte deltakelsen i studien eller be om å få slettet de innsamlede dataene om og når de måtte ønske. Foreldrene som deltok i studien mottok en kompensasjon på 200 NOK for hvert intervju.

I de forskningsetiske retningslinjer for samfunnsfag og humaniora oppfordres det til varsomhet i bruk av observasjon i forskning da det "å være underlagt andres observasjon og tolkning kan oppleves som nedverdiggende" (Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora, 2006). Når det gjelder observasjonene i *Barns sosiale utvikling* ble deltakerne fortalt at de kunne avstå fra å delta i de strukturerte samspillene til enhver tid, uten å oppgi noen grunn og uten å trekke seg fra resten av studien. Etter de strukturerte samspillene fikk foreldrene mulighet til å snakke om opplevelsene og inntrykkene de fikk, samt muligheten til å stille spørsmål og komme med kommentarer.

Resultater

Innledende analyser

For å besvare det første forskningsspørsmålet om det var forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter i dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt ble t-tester for to grupper benyttet. Av tekniske årsaker kunne ikke alle filmene bli kodet for dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt. T-testene er derfor beregnet ut ifra det antallet filmer som er kodet for hver av disse variablene ($N = 701$ for dyadisk gjensidighet og $N = 675$ for felles blikkontakt). En t-test viste at fedre med jenter ($N = 340$, $M = 3,37$, $SD = 0,82$) hadde signifikant mer dyadisk gjensidighet i samspillet enn fedre med gutter ($N = 361$, $M = 3,22$, $SD = 0,80$; $t(699) = 2,561$, $p = 0,011$).

Tabell 1 viser en oversikt over de ulike blikkkategoriene. Tilfeller hvor fedrene så på barna dominerte samspillene. Det var en tendens til at fedre og jenter hadde mer felles blikkontakt med hverandre enn fedre og gutter, men forskjellen var ikke signifikant. Hos fedre med gutter var en signifikant større andel av tiden preget av at ingen så på hverandre sammenlignet med hos jenter. Ingen av de andre forskjellene mellom fedre med jenter sammenlignet med fedre med gutter var signifikante.

Tabell 1:

Gjennomsnitt og standardavvik for de ulike blikkkategoriene, samt t-tester for forskjellen mellom jenter og gutter:

	Alle (N = 675)	Jenter (N = 332)	Gutter (N = 343)	t-verdi	p-verdi:
Felles blikkontakt	3.85 (2.63)	4.05 (2.62)	3.66 (2.63)	1,945	0,052
Barnet ser på far	3.82 (2.26)	3.86 (2.23)	3.78 (2.29)	0,442	0,659
Far ser på barnet	73.15 (12.08)	73.848 (10.38)	72.47 (13.50)	1,485	0,136
Ingen ser på hverandre	19.18 (12.24)	18.24 (10.49)	20.09 (13.67)	1,968	0,049

Notat: Standardavvik er oppført i parentes. T-testene hadde en frihetsgrad på 673.

Tabell 2 gir en oversikt over deskriptiv statistikk og korrelasjoner mellom hver av variablene som er med i denne studien. Tabellen ble brukt som bakgrunn for å gjøre regresjonsanalyser som ble benyttet for å besvare de andre forskningsspørsmålene. Ettersom felles blikkontakt ikke har blitt studert i utstrakt grad i litteraturen ønsket jeg å se dette målet opp mot andre globale observasjonsmål. Dette er presentert i tabell 3 og viser at sammenhengene mellom felles blikkontakt, dyadisk gjensidighet og andre globale mål går i forventet retning.

Tabell 2:

Deskriptiv statistikk for og korrelasjoner mellom variablene i studien:

	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Dyadisk gjensidighet	701	3,29 (0,82)	korrelasjonskoeffisient	0,232	0,075	-0,103	0,016	0,076	-0,013	0,101	0,025	0,026	
			p-verdi	0,001	0,080	0,006	0,068	0,046	0,728	0,008	0,511	0,502	
2. Felles blikkontakt	675	3,85 (2,63)	korrelasjonskoeffisient		0,156	-0,089	0,018	0,095	0,006	0,098	0,059	0,059	
			p-verdi		0,001	0,021	0,211	0,014	0,880	0,011	0,126	0,131	
3. Barnets prososiale atferd	570	3,12 (0,74)	korrelasjonskoeffisient			-0,254	0,093	0,147	-0,084	0,041	-0,004	0,007	
			p-verdi			0,001	0,027	0,001	0,045	0,330	0,932	0,871	
4. Barnets kjønn	726	-	korrelasjonskoeffisient				-0,109	-0,133	0,012	-0,021	-0,052	-0,017	
			p-verdi				0,003	0,001	0,754	0,571	0,165	0,660	
5. Barnets temperament	723	2,65 (0,32)	korrelasjonskoeffisient					0,089	-0,020	-0,033	-0,020	-0,017	
			p-verdi					0,017	0,589	0,377	0,584	0,642	
6. Barnets kommunikasjonsferdigheter	722	35,81 (13,31)	korrelasjonskoeffisient						-0,021	-0,093	0,045	0,098	
			p-verdi						0,568	0,012	0,229	0,009	
7. Fars måneder hjemme det første året	721	1,25 (0,43)	korrelasjonskoeffisient							-0,025	0,001	-0,052	
			p-verdi							0,503	0,979	0,167	
8. Fars utdannelse	726	14,23 (2,51)	korrelasjonskoeffisient								-0,088	-0,058	
			p-verdi									0,019	0,125
9. Fars depressive symptomer	720	1,05 (0,22)	korrelasjonskoeffisient									0,103	
			p-verdi										0,006
10. Mors depressive symptomer	711	1,13 (0,336)											

Notat: Korrelasjonskoeffisientene er beregnet med Pearsons r, med unntak av korrelasjonskoeffisienter hvor barnets kjønn, fars depressive symptomer og mors depressive symptomer hvor Spearmans r er benyttet. De ustandardiserte skårene for barnets temperament og barnets kommunikasjonsferdigheter er benyttet for å fremstille gjennomsnitt og standardavvik, mens standardiserte skårer av disse variablene (gjennomsnitt satt til 0 og standardavvik satt til 1) er benyttet i den resterende delen av oppgaven.

Tabell 3:

Deskriptiv statistikk for og korrelasjoner mellom dyadisk gjensidighet, felles blikkontakt og andre observasjonsmål:

	<i>N</i>	<i>M (SD)</i>		1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Dyadisk gjensidighet	701	3,29 (0,82)	Pearsons r	0,232	0,745	0,624	-0,599	0,405	
			p-verdi	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	
2. Felles blikkontakt	675	3,85 (2,63)	Pearsons r		0,165	0,198	-0,161	0,180	
			p-verdi		0,001	0,001	0,001	0,001	
3. Fars sensitivitet	701	3,65 (0,79)	Pearsons r			0,651	-0,697	0,229	
			p-verdi			0,001	0,001	0,001	
4. Fars uttrykte positive affekt	701	3,32 (0,75)	Pearsons r				-0,560	0,313	
			p-verdi				0,001	0,001	
5. Fars mangel på engasjement	701	1,74 (0,77)	Pearsons r						-0,130
			p-verdi						0,001
6. Barnets uttrykte positive affekt	701	2,58 (0,77)	Pearsons r						
			p-verdi						

Frafallsanalyser

Tabell 4:

Prosentvis oversikt over manglende data for de ulike variablene i studien:

Variabel:	Manglende data:
Dyadisk gjensidighet	3,4 %
Felles blikkontakt	7,0 %
Barnets prososiale atferd	21,5 %
Barnets kjønn	0 %
Barnets temperament	0,4 %
Barnets kommunisjonsferdigheter	0,6 %
Fars måneder hjemme det første året	0,7 %
Fars utdannelse	0 %
Fars depressive symptomer	0,8 %
Mors depressive symptomer	2,1 %

På grunn av manglende data på utfallsvariabelen prososial atferd (se tabell 4) ble enkle frafallsanalyser gjennomført i forkant av de andre analysene. Fedre og barn med data på alle variabler (her referert til som dyader med fullstendig data, $N = 496$) ble sammenlignet med fedre og barn med manglende data på en eller flere av variablene i studien (her referert til som dyader med manglende data, $N = 205$). Frafallsanalysene viste at dyader med fullstendige data

($M = 3,34$, $SD = 0,81$) hadde signifikant mer dyadisk gjensidighet i samspillet enn dyader med manglende data ($M = 3,17$, $SD = 0,81$, $t(699) = 2,546$, $p = 0,011$). Det var imidlertid ingen signifikant forskjell mellom dyader med fullstendige data ($M = 3,79$, $SD = 2,56$) og dyader med manglende data ($M = 4,03$, $SD = 2,80$) i lengden på felles blikkontakt ($t(673) = -1,101$, $p = 0,271$).

Frafallanalyser på kontrollvariablene viste at det ikke var noen signifikant forskjell mellom dyader med fullstendige data sammenlignet med dyader med manglende data på fedrenes utdannelse (fullstendig data: $M = 14,26$, $SD = 2,43$; manglende data: $M = 14,16$; $SD = 2,68$; $t(724) = 0,489$, $p = 0,637$) og fedrenes tid hjemme sammen med barnet det første året (fullstendig data: $M = 2,78$, $SD = 0,17$; manglende data: $M = 2,71$; $SD = 0,24$; $t(723) = 0,403$, $p = 0,687$). Det var heller ingen signifikante forskjeller mellom dyader med fullstendige data og dyader med manglende data på barnets temperament (fullstendige data: $M = 0,03$, $SD = 0,75$; manglende data: $M = -0,07$, $SD = 1,40$; $t(724) = 1,225$, $p = 0,221$) og barnets kommunikasjonsferdigheter (fullstendig data: $M = -0,03$, $SD = 0,98$; manglende data: $M = 0,05$, $SD = 1,40$; $t(720) = -0,946$, $p = 0,345$). I tillegg indikerte eksakte kjikvadratter at det ikke var noen signifikante forskjeller mellom dyader med fullstendige data og dyader med manglende data på barnets kjønn ($\chi^2(1, n = 726) = 1,713$, $p = 0,191$), fedrenes depressive symptomer ($\chi^2(1, n = 726) = 0,304$, $p = 0,582$), og hvorvidt mødrene til barna hadde depressive symptomer eller ikke ($\chi^2(1, n = 726) = 1,034$, $p = 0,309$) da barnet var seks måneder.

På de globale observasjonsmålene var det ingen signifikant forskjell mellom dyader med fullstendig data og dyader med manglende data på fedrenes mangel på engasjement (fullstendige data: $M = 1,72$, $SD = 0,78$; manglende data: $M = 1,79$, $SD = 0,76$; $t(699) = -1,163$, $p = 0,245$) og barnas uttrykte positive affekt (fullstendige data: $M = 2,56$, $SD = 0,74$; manglende data: $M = 2,52$, $SD = 0,73$; $t(699) = 1,255$, $p = 0,210$). Forskjellen mellom dyader med fullstendige data ($M = 3,68$, $SD = 0,81$) og dyader med manglende data ($M = 3,56$, $SD = 0,76$) nærmet seg statistisk signifikansnivå for fedrenes sensitivitet ($t(699) = 1,846$, $p = 0,065$), og det var derfor en tendens til at fedre i dyader med fullstendig data viste mer sensitivitet i samspillet med barna enn fedre i dyader med manglende data. Fedrene i dyader med fullstendige data ($M = 3,36$, $SD = 0,75$) uttrykte signifikant mer positiv affekt, enn fedre i dyader med manglende data ($M = 3,23$, $SD = 0,74$; $t(699) = 2,168$, $p = 0,030$).

Oppsummert viste frafallanalysene at dyader med fullstendige data hadde signifikant mer dyadisk gjensidighet og fedrene uttrykte signifikant mer positiv affekt i samspillet

sammenlignet med dyader med manglende data.

Regresjonsanalyser

Hovedsammenhenger

Tabell 5 viser et sammendrag av resultatene fra en hierarkisk regresjonsanalyse som ble benyttet for å besvare det andre forskningsspørsmålet om dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt har en sammenheng med prososial atferd i barnehagen. Ettersom dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt samvarierte med under 0,3 ble begge variablene puttet inn i samme modell i regresjonsanalysen.

Sammendraget viser at barnets kjønn og kommunikasjonsferdigheter har en signifikant sammenheng med prososial atferd i barnehagen, og disse sammenhengene forblir signifikante når andre variabler kontrolleres for. Fedres utdanning og fedrenes tid hjemme med barnet det første året hadde ingen signifikant sammenheng med prososial atferd. Videre viser sammendraget av regresjonsanalysen i tabell 5 at felles blikkontakt hadde en signifikant sammenheng med prososial atferd, mens det ikke var noen signifikant sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd.

Kjønnsforskjeller i sammenhengene mellom de dyadiske målene og prososial atferd

For å besvare det tredje forskningsspørsmålet som går på om sammenhengen mellom (1) dyadisk gjensidighet og prososial atferd og, (2) felles blikkontakt og prososial atferd, var forskjellig fra jenter og gutter ble to separate regresjonsanalyser for hvert kjønn gjennomført. Tabell 6 viser et sammendrag fra regresjonsanalysene. For å vurdere forskjellene mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd er det nødvendig å se på koeffisientene og på konfidensintervallet. Innenfor begge de to dyadiske målene var koeffisientene for hvert kjønn innenfor konfidensintervallet for det andre kjønn, i tillegg til at konfidensintervallene overlapper betydelig. Det er derfor ingenting ved datasettet som tyder på at det er forskjeller mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd. Da konfidensintervallene var sterkt overlappende ble det vurdert at bootstrapping sannsynligvis ikke ville føre til noe ytterligere informasjon.

Tabell 5:

Resultater fra hierarkisk regresjonsanalyse av kontrollvariabler, dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt som prediktorer på prososial atferd:

	Modell 1			Modell 2			Modell 3		
	Koeffisient	Konfidens- intervall	p-verdi	Koeffisient	Konfidens- intervall	p-verdi	Koeffisient	Konfidens- intervall	p-verdi
Barnets:									
Kjønn	-0,288	-0,412; -0,165	0,001	-0,284	-0,408; -0,160	0,001	-0,273	-0,397; -0,150	0,001
Temperament	0,049	-0,014; 0,113	0,126	0,050	-0,013; 0,113	0,122	0,047	-0,016; 0,111	0,142
Kommunikasjonsferdigheter	0,091	0,027; 0,154	0,005	0,091	0,029; 0,156	0,004	0,082	0,019; 0,146	0,011
Fars:									
Tid hjemme det første året				-0,022	-0,048; 0,004	-0,097	-0,024	-0,050; 0,002	0,074
Utdannelse				0,011	-0,014; 0,036	0,402	0,008	-0,018; 0,033	0,549
Dyadisk gjensidighet							0,030	-0,046; 0,106	0,439
Felles blikkontakt							0,031	0,007; 0,056	0,013
R ²		0,069			0,075			0,090	
F for forandring i R ²					1,775			3,989	
p-verdi					0,170			0,019	

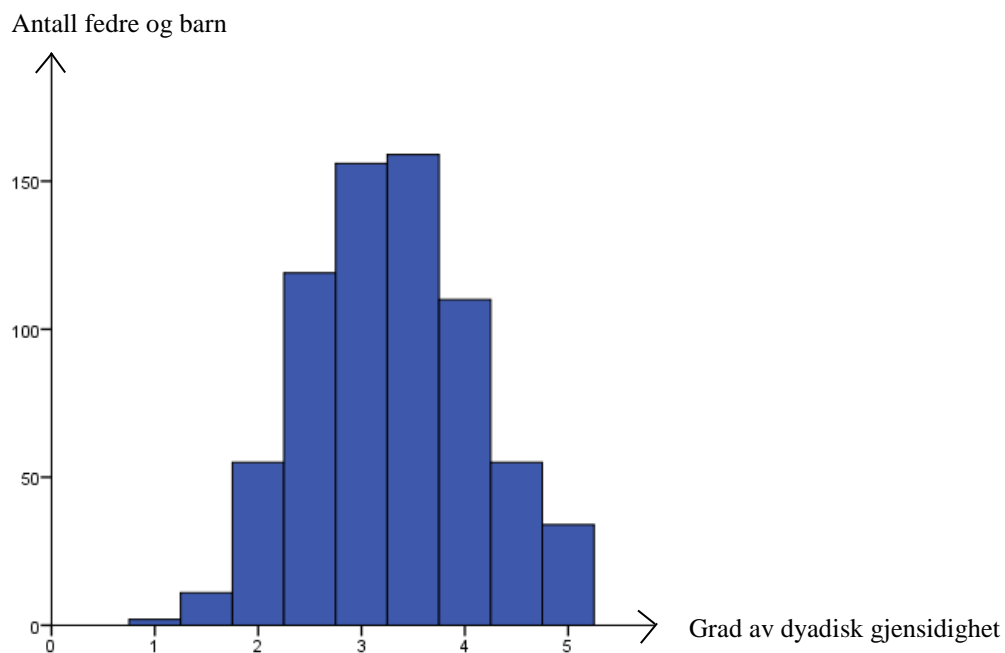
Tabell 6:

Sammendrag av resultater fra regresjonsanalyse utført separat for jenter og gutter:

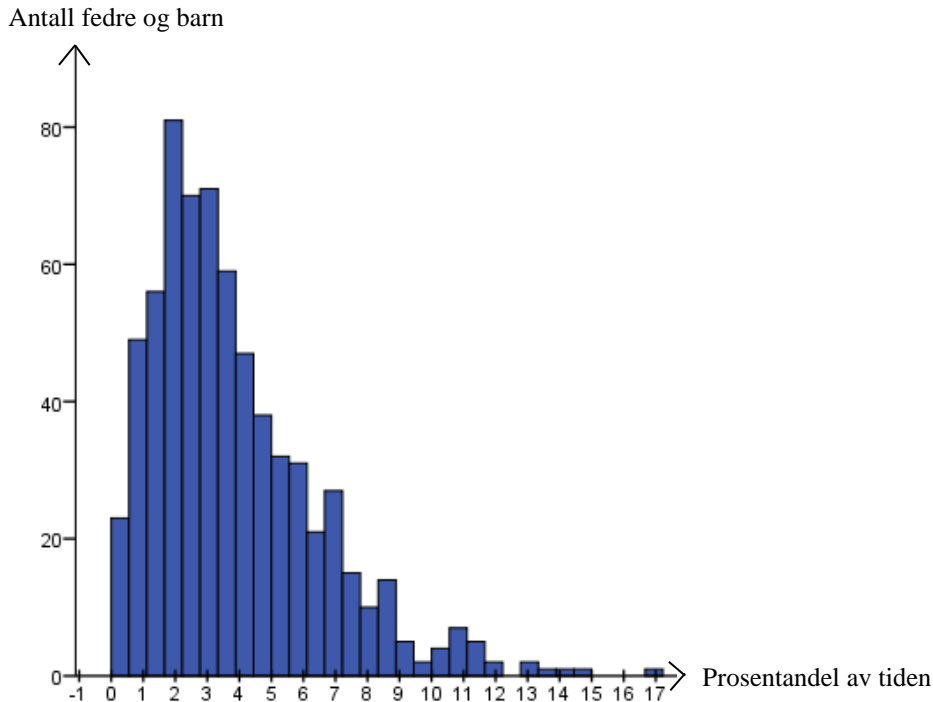
	Jenter			Gutter		
	Koeffisient	Konfidens- intervall	p-verdi	Koeffisient	Konfidens- intervall	p-verdi
Dyadisk gjensidighet	0,067	-0,039; 0,174	0,212	0,006	-0,106; 0,117	0,920
Felles blikkontakt	0,031	-0,004; 0,066	0,083	0,031	-0,004; 0,066	0,081
R ²		0,054			0,046	
F for forandring i R ²		2,886			1,642	
p-verdi		0,058			0,196	

Notat: kontrollert for barnets temperament, barnets kommunikasjonsferdigheter, fedrenes tid hjemme det første året og fedrenes utdannelse

Separate analyser ble valgt for å belyse dette spørsmålet da separate analyser bygger på færre antagelser enn en regresjonsanalyse med interaksjonsledd gjør og utvalget ble vurdert som stort nok til at separate regresjonsanalyser kunne gjennomføres. En alternativ måte å undersøke spørsmålet på er gjennom en regresjonsanalyse med interaksjoner mellom kjønn og de to dyadiske målene. En slik regresjonsanalyse med interaksjoner hvor felles blikkontakt og dyadisk gjensidighet ble sentrert til verdien 3 viste ingen signifikant interaksjonseffekt av kjønn for hverken dyadisk gjensidighet ($p = 0,474$) eller felles blikkontakt ($p = 0,935$). Figur 2 og 3 som er vist nedenfor viser histogrammer av fordelingen av henholdsvis dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt. Disse histogrammene ble brukt som utgangspunkt for valg av sentreringsverdier.

Figur 2: Histogramvisning av fordelingen av dyadisk gjensidighet.

Figur 3: Histogram av fordelingen av felles blikkontakt.

Interaksjon mellom felles blikkontakt og fedrenes depressive symptomer

For å besvare det fjerde forskningsspørsmålet om hvorvidt fedrenes depressive symptomer modererte sammenhengen mellom (1) dyadisk gjensidighet og prososial atferd og, (2) felles blikkontakt og prososial atferd, ble en regresjonsanalyse med interaksjoner gjennomført. En sentreringsverdi ble valgt for både dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt basert på histogram av fordelingen av variablene (se figur 2 og 3). Verdien 3 ble valgt som en sentreringsverdi for begge variablene. Tabell 7 viser et sammendrag fra regresjonsanalysen med interaksjonsledd både for dyadisk gjensidighet og fedres depressive symptomer og for felles blikkontakt og fedres depressive symptomer.

Sammendraget fra regresjonsanalysen vist i tabell 7 viser at det ikke var noen signifikant interaksjon mellom dyadisk gjensidighet og fedrenes depressive symptomer. Det var imidlertid en signifikant interaksjonseffekt mellom fedrenes depressive symptomer og felles blikkontakt. Det var en sammenheng mellom mer felles blikkontakt og en høyere grad av prososial atferd hos barn av fedre uten depressive symptomer. Hos barn av fedre med

depressive symptomer gikk mønsteret i motsatt retning, men sammenhengen mellom mer felles blikkontakt og lavere grad av prososial atferd var ikke signifikant.

Siden det ble funnet en signifikant interaksjonseffekt av fedrenes depressive symptomer og felles blikkontakt ble verdiene 2 og 4, fortsatt innenfor det sentrale området av fordelingen, valgt som nye sentreringsverdier. Sammendraget fra regresjonsanalyser med de nye sentreringsverdiene er også vist i tabell 7. Disse funnene viser at det ikke er noen signifikant forskjell i barnas prososiale atferd avhengig av om det er barn av deprimerte eller ikke deprimerte fedre når fedrene og barna har lite felles blikkontakt i samspillet (sentreringsverdi 2), middels felles blikkontakt (sentreringsverdi 3) eller mye felles blikkontakt (sentreringsverdi 4).

Tabell 7:

Sammendrag av resultater fra regresjonsanalyse med interaksjoner:

	Koeffisient	Konfidensintervall	p-verdi
Depressive symptomer x Dyadisk gjensidighet	-0,288	-0,675; 0,099	0,145
Depressive symptomer x Felles blikkontakt	0,118	0,023; 0,212	0,015
Fedrenes med depressive symptomer sammenlignet med fedre uten*	-0,001	-0,328; 0,329	0,998
Fedrenes med depressive symptomer sammenlignet med fedre uten**	-0,117	-0,476; 0,242	0,522
Fedrenes med depressive symptomer sammenlignet med fedre uten***	0,118	-0,206; 0,442	0,474
Fedre med depressive symptomer			
Dyadisk gjensidighet	0,309	-0,071; 0,688	0,111
Felles blikkontakt	-0,078	-0,169; 0,013	0,092
Fedre uten depressive symptomer			
Dyadisk gjensidighet	0,021	-0,059; 0,100	0,609
Felles blikkontakt	0,040	0,014; 0,066	0,003

Notat: Kontrollert for barnets kjønn, temperament og kommunikasjonsferdigheter, fedrenes tid hjemme det første året, fedrenes utdanning og mødrenes depressive symptomer.

* Hvis både dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt er sentrert på verdien 3.

** Hvis dyadisk gjensidighet er sentrert på verdien 3 og felles blikkontakt er sentrert på verdien 2.

*** Hvis dyadisk gjensidighet er sentrert på verdien 3 og felles blikkontakt er sentrert på verdien 4.

Diskusjon

I denne studien har jeg undersøkt dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og ettåringer og om disse dyadiske aspektene har noen sammenheng med barnas prososiale atferd i barnehagen to år etter. Innledningsvis undersøkte jeg hvorvidt det var forskjeller mellom fedre med jenter og fedre med gutter på de to ulike dyadiske målene. Resultatene viste at fedre med jenter hadde samspill preget av høyere grad av dyadisk gjensidighet enn det fedre med gutter hadde. Samtidig fant jeg ingen signifikant forskjell i hvor mye av tiden fedre og jenter så på hverandre sammenlignet med fedre og gutter.

Jeg fant i denne studien ikke støtte for hypotesen om at mer dyadisk gjensidighet i samspillet mellom fedre og ettåringer ville ha sammenheng med høyere grad av prososial atferd hos barnet i barnehagen. Funnene fra de videre analysene i denne studien støttet imidlertid hypotesen om at mer felles blikkontakt i samspillet mellom fedre og ettåringer har sammenheng med høyere grad av prososial atferd hos barnet i barnehagen to år etter. Videre tyder funnene fra denne studien på at det ikke er noen forskjell mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd og i sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd.

I denne studien fant jeg ingen signifikant interaksjonseffekt av fedrenes depressive symptomer på sammenhengen mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd. Imidlertid fant jeg at fedrenes depressive symptomer modererte sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd. Resultatene tyder på at felles blikkontakt i samspill med fedre har en betydning for barnets senere prososiale atferd for barn av fedre uten depressive symptomer. For barn av fedre med depressive symptomer er betydningen av felles blikkontakt i samspillet for barnets senere prososiale atferd mer usikker.

Forskjeller i samspillet mellom fedre med jenter og fedre med gutter

At jeg i denne studien fant at fedre med jenter hadde en høyere grad av dyadisk gjensidighet i samspillet enn det fedre med gutter hadde, selv om forskjellen var beskjeden, er interessant sett i lys av studien til Nordahl med flere (2014). I studien til Nordahl med flere

(2014) av 39 familier som deltok i *Barns sosiale utvikling* viste fedre mer positivt engasjement overfor barnet enn det mødrene gjorde i samspill med ettåringer, men denne forskjellen gjaldt kun for foreldre med gutter. Resultatene viste også at jenter viste mer positivt engasjement enn guttene, både overfor mødre og fedre. Ut ifra funnene til Nordahl med flere (2014) kan en derfor spekulere på om barnets uttrykte positive engasjement bidro til at fedre med jenter ble vurdert å ha mer dyadisk gjensidighet enn fedre med gutter i den foreliggende studien.

Funnene i denne studien skiller seg imidlertid fra Feldman (2003) sine funn om at likekjønnede dyader (mor-datter og far-sønn) har mer samregulering av positive følelser enn dyader med ulike kjønn (mor-sønn og far-datter). I denne studien har jeg til forskjell fra Feldman (2003) benyttet meg av en global skåre på dyadisk gjensidighet, som kan være noe av grunnen til denne forskjellen. Dyadisk gjensidighet måler blant annet delingen av positiv affekt, mens synkronitet, som er begrepet Feldman (2003) bruker, også omfavner delingen av andre type affekter.

I den foreliggende studien ble det ikke funnet noen signifikant forskjell i lengden på felles blikkontakt mellom fedre og jenter og fedre med gutter, selv om forskjellen nærmet seg statistisk signifikansnivå. Funnene er i tråd med studien til Schofield med flere (2008) og Hall (1990). Schofield med flere (2008) fant ingen signifikant forskjell mellom hvor lenge fem år gamle jenter sammenlignet med fem år gamle gutter så på fedre og mødre. Hall (1990) konkluderer også i sin litteraturgjennomgang med at det ikke er noen signifikant forskjell mellom hvor lenge spedbarn ser på fedre og mødre.

Imidlertid skiller funnene i den foreliggende studien seg fra en del andre studier (Ashear & Snortum, 1971; Vlietstra & Manske, 1981; Leeb & Rejiskind, 2004) som finner at jenter har mer blikkontakt enn det gutter har. En grunn til disse forskjellene, som også Schofield med flere (2008) påpeker, er at en overvekt av studier som finner at jenter har mer blikkontakt med en voksen samtalepartner enn gutter, benytter seg av ukjente fremmede voksne. Det er en vesentlig forskjell mellom blikkontakt med en fremmed og blikkontakt med en forelder, blant annet på grunn av nærheten og den følelsesmessige tilknytningen som er forbundet med forholdet mellom barn og foreldre.

Dyadisk gjensidighet mellom fedre og barn og barnas prososiale atferd

Resultatene fra denne studien støtter ikke hypotesen om at mer gjensidighet i samspillet mellom fedre og barn vil ha en sammenheng med en økt grad av prososial atferd i barnehagen to år etter. Funnene fra denne studien skiller seg derfor fra funnene til Vizzello med flere (2000), Lindsey med flere (1997), Lindsey og Mice (2000) og Feldman (2013). Til forskjell fra disse studiene har denne studien benyttet seg av et stort antall fedre og barn. Alderen på barna og operasjonaliseringen av gjensidighet/synkronitet skiller seg også fra de ulike studiene. Vizzello med flere (2000) studerte for eksempel både mødre og fedre og deres barn, avhengig av hvem som pleide å levere i barnehagen og bare sju fedre var med i studien. Lindsey med flere (1997) og Lindsey og Mize (2000) hadde henholdsvis 33 og 35 fedre med i sine studier, mens Feldman (2013) studerte 100 fedre.

Alderen på barna skiller seg også i de ulike studiene. I Vizzello med flere (2000) ble barn fra ni til 30 måneder studert (gjennomsnittlig alder 19,7 måneder) og var derfor barn med en noe høyere alder enn i denne studien. Lindsey med flere (1997) studerte barn som var tre til seks år gamle, mens Lindsey og Mice (2000) sitt utvalg var tre til sju år gamle. Feldman (2013) studerte dyadisk gjensidighet mellom små barn og fedre ved å ta gjennomsnittet av målt dyadisk gjensidighet da barna var tre måneder og da barna var tre år. I tillegg ser de fleste av forfatterne på prososial atferd, sosial kompetanse eller jevnalderrelasjoner vurdert på samme tid som gjensidighetsmålene. Denne studien skiller seg dermed fra de andre studiene i å benytte seg av et langt større utvalg, et generelt yngre utvalg av barn og ved å være en longitudinell studie.

En mulig forklaring på at de andre studiene finner en sammenheng mellom gjensidighet og prososial atferd, bedre integrering i lek med jevnaldrende eller sosial kompetanse kan være at de andre studiene har studert barn som er eldre enn i denne studien. Barn i det første leveåret vil som regel ha tilbrakt langt mer tid sammen med mødre, og det er mulig at gjensidighet i samspill med fedrene spiller en viktig rolle først senere når barna er eldre.

Selv om denne studien ikke fant noen sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd, så var det en sammenheng mellom barnets kjønn og prososial atferd som er i tråd med tidligere studier (Bouchard m.fl., 2008; 2015). Funnene fra den foreliggende studien

utvider også Bouchard med flere (2015) sine funn. I denne studien ble det funnet støtte for at kommunikasjonsferdigheter ved ett år har en sammenheng med prososial atferd ved tre år, mens Bouchard med flere (2015) studerte kommunikasjonsferdigheter og lærervurdert prososial atferd hos fem og seks år gamle barn, uten at det ble studert longitudinelt.

Den foreliggende studien tyder også på at de variablene som var relatert til barna hadde en sammenheng med prososial atferd som forble signifikant også når variabler relatert til fedrene og dyadiske aspekter ble tatt inn. Både barnets kjønn og barnets kommunikasjonsferdigheter ser ut til å ha relativt robuste sammenhenger med prososial atferd, samtidig som variabler som var relatert til fedrene ikke hadde noen signifikant sammenheng med barnas prososiale atferd. Prososial atferd ser derfor ut til å være nære knyttet til karakteristikk ved barnet, noe som for seg er logisk da det er barnets prososiale atferd som studeres.

Felles blikkontakt mellom fedrene og barna og barnas prososiale atferd

Til tross for at jeg ikke fant noen sammenheng mellom dyadisk gjensidighet mellom fedrene og barna da de var ett år og barnas prososiale atferd to år etter, så var det en sammenheng mellom felles blikkontakt og prososial atferd. Innledningsvis ble det hevdet på et teoretisk grunnlag at felles blikkontakt ville ha en sammenheng med prososial atferd, blant annet gjennom å være et medium til felles oppmerksomhet og for å oppfatte og tolke andre.

Blikkontakt er også en del av dyadisk gjensidighet, som var en av grunnene til at jeg valgte å benytte dette målet. At det ikke ble funnet en sammenheng mellom dyadisk gjensidighet og prososial atferd samtidig som det var en sammenheng mellom felles blikkontakt og prososial atferd er derfor interessant og utløser en rekke spørsmål om hva som egentlig ligger i målevariabelen felles blikkontakt.

Blikkontakt har blitt studert i flere andre studier, men skiller seg fra en del av disse ved å bruke et grovt mål på felles blikkontakt. Mens mange studier benytter seg av avanserte metoder for å måle blikkontakt (for eksempel *eye-tracking*) ble blikkontakt i denne studien skåret gjennom en engangs gjennomgang av videoopptak fra observasjonene basert på én

kameravinkel. Den ene kameravinkelen satte en del begrensninger i hvordan blikkontakt skulle måles. I en del tilfeller ble fedrene eller barna sittende med ryggen til kameraet, og det var flere tilfeller hvor det ikke var mulig å avgjøre om fedrene og barna så hverandre i øynene. I de tilfeller det var tvil ble derfor felles blikkontakt skåret når begge partene så mot hverandre. Det å se mot hverandre kan derimot skille seg fra det å ha blikkontakt, og det kan være at barnet for eksempel ser mot kroppen til fedrene eller omvendt. Allikevel er ikke dette nødvendigvis en begrensning for målet i seg selv. Det er mye nyttig informasjon som kommer av å se på kroppsspråk og ansiktsuttrykk, som ikke er avhengig av at en felles blikkontakt oppnås. I tillegg er det støtte for at vurderingen av andres ansiktsuttrykk er påvirket av det som blir kommunisert gjennom kroppsspråket, i alle fall hos voksne (Hietanen & Leppänen, 2008; Meeren, van Heijnsbergen & de Gelder, 2005). Enkelte studier tyder også på at barn fokuserer mer på andres kropp når situasjoner blir for kompliserte til å tolke (Stoesz & Jakobsen, 2014), og at fokuset på andres øyne og ansikt øker med alderen (Wheeler m. fl., 2011).

Det er vanskelig å avgjøre akkurat hva det betyr at mer felles blikkontakt mellom fedrene og små barn ser ut til å ha en sammenheng med barnas prososiale atferd to år etter. En mulig tolkning er at en større grad av felles blikkontakt representerer en større modning i evne til felles oppmerksomhet og det Trevarthen og Hubley (1978) omtaler som sekundær intersubjektivitet. Ettersom utviklingen av felles oppmerksomhet ser ut til å gå over måneder (Adamson, 1996), vil noen barn ved et år ha kommet lenger enn andre barn. Dette kan også gjøre at barna i større grad ser mot fedrene og oppnår felles blikkontakt som et ledd i en utvikling av felles oppmerksomhet.

Det er imidlertid lite hold for å anta at felles blikkontakt mellom fedrene og barna skal ha en stor forklaringsverdi på prososial atferd, gitt den rekken av faktorer som kan påvirke hvor stor grad av prososial atferd et barn vurderes å ha. I denne studien forklarte også felles blikkontakt som forventet kun en liten del av variansen i prososial atferd. I tillegg vil også felles oppmerksomhet kommuniseres og oppleves mellom fedrene og barna, på andre måter enn felles blikkontakt, blant annet gjennom lyder (Akhtar & Gernsbacher, 2008). For eksempel vil fedre og barn kunne ha en felles oppmerksomhet mens barnet sitter på fanget og de to leser en bok sammen uten at de har en felles blikkontakt. Felles oppmerksomhet kan i dette tilfellet bli signalisert gjennom lyder og gestikuleringer som blant annet å peke i boka. Både kroppsspråk og toneleie vil også kunne informere om den affektive tilstanden den andre

er i, uten at det er nødvendig at det oppstår noen felles blikkontakt.

Forskjeller mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd

I denne studien så det ikke ut til å være noen betydelig forskjell mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd. I motsetning til funnet i denne studien så fant Lindsey og Mize (2000) at gjensidighet i samspill mellom fedre og barn har en sammenheng med gutters sosiale kompetanse, men ikke noen signifikant sammenheng med jenters sosiale kompetanse. En mulig grunn til at Lindsey og Mize finner en forskjell i sammenhengen mellom gjensidighet mellom fedrene og barna og jenter og gutters sosiale kompetanse, mens denne studien ikke gjør det, kan ligge i at Lindsey og Mize studerer eldre barn. Barna i Lindsey og Mize sin studie var gjennomsnittlig fem år gamle. En mulig forklaring er derfor at gjensidighet i samspill med fedre har mer å si for gutters utvikling av sosial kompetanse, men at dette først er når barna blir eldre. Det er imidlertid få studier som er gjort på dette området, både når det gjelder samspill mellom mødre og barn og samspill mellom fedre og barn.

Interaksjon mellom fedrenes depressive symptomer og felles blikkontakt

Det er også lite forskning som er gjort på modereringen av fedres depressive symptomer og sammenhengen mellom dyadiske aspekter ved samspillet mellom fedre og små barn og barnas prososiale atferd. At jeg i den foreliggende studien fant at fedrenes depressive symptomer signifikant modererte sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd hos barnet to år etter, er interessant. Akkurat hvorfor det ser ut til å være en signifikant interaksjonseffekt mellom fedrenes depressive symptomer på sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd er imidlertid ikke entydig. I motsetning til dyadisk gjensidighet, så sier ikke blikkontakt noe om kvaliteten på kontakten i seg selv. Samspill mellom fedre og barn kan være preget av mye felles blikkontakt når barna og fedrene deler en

positiv affekt som i dyadisk gjensidighet, men et samspill kan også ha en høy grad av felles blikkontakt og samtidig være preget av for eksempel sinne og irritasjon.

Ettersom antallet fedre med depressive symptomer i dette utvalget er lite, trengs det imidlertid studier med andre utvalg enn det som er benyttet i denne studien for å undersøke sammenhengen mellom felles blikkontakt mellom fedre med depressive symptomer og små barn. Et bedre utgangspunkt for å studere dette kan for eksempel være med et mer selektert utvalg hentet fra både en normalpopulasjon og en klinisk populasjon.

Forskjeller i bruk av globale skårer og mikrokode

I den foreliggende studien var funnene for sammenhengen mellom de dyadiske aspektene og prososial atferd ulike for dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt. Ut ifra litteraturen er det mer støtte for at dyadisk gjensidighet skulle ha en sammenheng med prososial atferd enn felles blikkontakt. I denne studien var det imidlertid kun felles blikkontakt mellom fedrene og barna da de var ett år som hadde en signifikant sammenheng med barnets prososiale atferd i barnehagen to år etter. En mulig grunn til disse forskjellene kan være at felles blikkontakt ble skåret over en lengre periode enn dyadisk gjensidighet og inkluderte oppgaven med høy stol. En annen mulig grunn kan være forskjeller mellom kodesystemene.

Det kan være at inkluderingen av den siste oppgaven med høy stol kan ha plukket opp mer variasjon mellom fedrene og barna enn det de andre tre oppgavene (fri lek, rydding og strukturert lek) gjorde. Oppgaven hvor barna blir plassert i en høy stol med ryggen til fedrene, samtidig som fedrene blir bedt om å fylle ut et spørreskjema kan ha vært en utrygg situasjon for flere av barna. Det å skulle oppnå felles blikkontakt i denne oppgaven hadde også noen praktiske utfordringer, da barnet måtte snu seg helt rundt i stolen for å se på faren.

Det er også en forskjell mellom dyadisk gjensidighet og felles blikkontakt i måten de to målene er målt på. Dyadisk gjensidighet inneholder langt flere elementer enn det felles blikkontakt gjør. I tillegg innebærer dyadisk gjensidighet ofte at fedrene og barna deler positiv affekt i samspillet, noe som gjør at gjensidighet også har et kvalitativt positivt preg. Det kan også tenkes at et samspill har en høy grad av gjensidighet, men ikke deler positiv affekt (se

Moore m. fl., 2012). I den foreliggende studien var delingen av positiv affekt inkludert i operasjonaliseringen av dyadisk gjensidighet. Felles blikkontakt er et mer konkret mål som ikke sier noe om samspillet er preget av positiv eller negativ affekt.

Funnene fra denne studien tyder på at de to ulike begrepene er forskjellige og gir forskjellige resultater. Til tross for at felles blikkontakt er et tilsynelatende konkret begrep ser det også ut til at det ikke er entydig hva dette målet faktisk måler. I denne studien har felles blikkontakt antageligvis også plukket opp tilfeller hvor fedrene og barna ser på hverandre, men ikke nødvendigvis har øye-til-øye-kontakt.

En annen ting å merke seg er at det er også mulig at det å vurdere dyadiske aspekter ved samspill i seg selv kan være spesielt krevende. I denne studien ble dyadisk gjensidighet skåret samtidig med åtte andre individuelle mål på fedrene og barnas atferd, etter to gangers gjennomvisning av filmene. Utfordringene med å skåre dyaden innebærer ikke bare å huske atferden til både fedrene og barna, det innebærer også å legge merke til hvordan fedrene og barnas atferd fungerte sammen og hvorvidt det var en flyt i samspillet.

Styrker og begrensninger ved studien

En styrke ved denne studien er at det er en observasjonsstudie av et stort utvalg fedre og barn. Det er også en longitudinell studie, noe som gjør at den skiller seg fra andre studier på gjensidighet i samspillet mellom fedre og barn og barnas prososiale atferd. Det er noe frafall i dataene som det ofte er i longitudinelle studier, men frafallet er imidlertid lite i forhold til en del andre studier av tilsvarende størrelse. Den foreliggende studien er også et bidrag til mer kunnskap om gjensidighet i samspillet mellom fedre og små barn. I tillegg ble felles blikkontakt studert i denne studien, noe som så vidt meg bekjent sjelden har blitt studert som et eget mål i konteksten av strukturerte samspill mellom fedre og barn. I tillegg ser den foreliggende studien på noen nye sammenhenger som har vært lite studert tidligere, blant annet forskjeller mellom jenter og gutter i sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd. I tillegg undersøker jeg om det er en interaksjonseffekt mellom fedrenes depressive symptomer på sammenhengen mellom de dyadiske målene og prososial atferd.

En begrensning ved studien er imidlertid at den inneholder en del frafall i data på prososial atferd to år etter. I denne oppgaven valgte jeg å løse dette ved å benytte meg av en analyse av komplette tilfeller ("complete case analysis"), og jeg valgte å bruke listwise deletion fremfor pairwise deletion (se van Buuren, 2012), til tross for at denne fremgangsmetoden frarådes av enkelte forskere (se Newman, 2014). En svakhet ved studien er at multiple imputation for å korrigere for manglende data ikke ble gjennomført på grunnlag av begrensninger i tid og omfang på oppgaven.

En annen begrensning er mer spesifikk til de siste forskningsspørsmålene hvor fedres depressive symptomer ble valgt som modereringsvariabel. Jeg valgte her å kontrollere for mødrenes depressive symptomer. En svakhet er imidlertid at mødrenes depressive symptomer ble målt da barnet var seks måneder gammelt, og jeg har derfor ikke kontrollert for mødrenes depressive symptomer på samme tid som jeg har sett på fedrenes depressive symptomer. Samtidig kan det være ulike faktorer som forklarer mødrenes depressive symptomer seks måneder etter fødsel og et år etter.

Det er også en begrensning i utvalget som ble brukt i denne studien som er verdt å nevne. Fedrene som deltok i de strukturerte samspillene skilte seg fra fedrene som ikke ønsket å delta, i at de var høyere utdannede, eldre, hadde tilbrakt mer tid sammen med barna og hadde bedre boforhold. Det kan ikke utelukkes at en utvalgsskjevhet kan ha påvirket resultatene, noe som vil påvirke generaliserbarheten av resultatene.

Kliniske implikasjoner

Den foreliggende studien gir indikasjon på at det kan være viktig at helsepersonalet som jobber ved helsestasjoner og foretar rutinemessige kontroller av sped- og småbarn også er oppmerksomme på barnets fedre. Helsestasjonene jobber blant annet med å veilede foreldre om samspill med små barn (Helsedirektoratet, 2014). Det blir også markert at helsestasjonene er et sted hvor også fedre kan henvende seg, og enkelte kommuner har satt i gang egne fedregrupper (Hareide & Moe, 2006). En nylig utgitt rapport av landsgruppen av helsesøstre (2015) spurte fedre ved ettårskontrollen hva de synes om tilbudet og oppsummerer med at fedrene i all hovedsak er fornøyde med tilbudet de får. Imidlertid oppsøker ikke fedrene tilbudet aktivt selv, men de oppdager nytten av det når de får tilbudet (Landsgruppen av

Helsesøstre, 2015). Ut ifra rapporten til landsgruppen av helsesøstre og funnene i denne studien ser det derfor ut til å være av verdi å være oppmerksom på fedre og deres samspill med små barn ved helsestasjonene.

Konklusjon

I denne studien har jeg sett på dyadiske aspekter i samspillet mellom fedre og små barn ved hjelp av to ulike variabler som ble skåret av to ulike sett med kodere. Det ble funnet at fedre og jenter hadde mer dyadisk gjensidighet i strukturerte samspill enn det fedre og gutter hadde. Samtidig var det en tendens mot at fedre og jenter hadde mer felles blikkontakt i samspillet enn fedre og gutter, men denne forskjellen var ikke statistisk signifikant.

Til tross for at tidligere studier har funnet en sammenheng mellom gjensidighet i samspillet mellom fedre og barn og barns prososiale atferd og evner til å omgås jevnaldrende, så finner denne studien ingen signifikant sammenheng mellom dyadisk gjensidighet i samspill mellom fedre og ettåringer og barnets prososiale atferd to år etter. Det er mulig at gjensidighet i samspill mellom fedre og små barn får en betydning for barnets sosiale utvikling først når barnet er eldre.

I den foreliggende studien ble det funnet en sammenheng mellom felles blikkontakt mellom fedre og ettåringer i strukturerte samspill og barnas prososiale atferd to år etter. Akkurat hva som forklarer denne sammenhengen er uklart. Blikkontakt ser ut til å kunne være viktig både for å tolke andres ansiktsuttrykk og kroppsspråk og for å skape en felles oppmerksomhet mellom fedrene og barna, men akkurat hvordan dette henger sammen med prososial atferd i barnehagen to år etter er enda uklart.

Det var også noen nye områder som ble studert i den foreliggende studien. Det var ikke noe ved datamaterialet i studien som tyder på at det er forskjeller mellom jenter og gutter på sammenhengen mellom både dyadisk gjensidighet og prososial atferd og felles blikkontakt og prososial atferd. I tillegg ble det funnet at fedrenes depressive symptomer modererte sammenhengen mellom felles blikkontakt og prososial atferd. Felles blikkontakt i samspillet mellom fedre og små barn ser ut til å være av betydning for barnas senere prososiale atferd for barn av fedre uten depressive symptomer. For barn av fedre med depressive symptomer er betydningen av felles blikkontakt imidlertid mer usikker.

Litteraturliste

- Adamson, L. B. (1996). *Communication Development During Infancy*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Akhtar, N. & Gernsbacher, M. A. (2008). On Privileging the Role of Gaze in Infant Social Cognition. *Child Development Perspectives*, 2(2), s. 59-65. doi: 10.1111/j.1750-8606.2008.00044.x
- Aspland, H. & Gardner, F. (2003). Observational Measures of Parent-Child Interaction: An Introductory Review. *Child and Adolescent Mental Health*, 8(3), 136-143. doi: 10.1111/1475-3588.00061
- Astington, J. W. (2004). Bridging the Gap Between Theory of Mind and Moral Reasoning. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 103, 63-72.
- Apperly, I. (2011). *Mindreaders: The Cognitive Basis of "Theory of Mind"*. Hove: Psychology Press.
- Baird, J. A., & Astington, J. W. (2004). The Role of Mental State Understanding in the Development of Moral Cognition and Moral Action. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 103, 37-49.
- Bakerman, R. & Adamson, L. B. (1984). Coordinating Attention to People and Objects in Mother-Infant and Peer-Infant Interaction. *Child Development*, 55(4), 1278-1289. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/1129997>
- Ban, P. L. & Lewis, M. (1974). Mothers and Fathers, Girls and Boys: Attachment Behavior in the One-Year-Old. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 20(3), 195- 204. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/23084526>
- Barclay, P. & van Vugt, M. (2015). The Evolutionary Psychology of Human Prosociality: Adaptations, Byproducts, and Mistakes. I D. A. Schroeder & W. G. Graziano (red.), *The Oxford Handbook of Prosocial Behavior* (s. 37-60). Oxford: Oxford University Press.
- Baron-Cohen, S. (1998). *Mindblindness : an essay on autism and theory of mind*. Cambridge: MIT Press.
- Batson, C. D., Lishner, D. A., & Stocks, E. L. (2015). The Empathy-Altruism Hypothesis. I D. A. Schroeder & W. G. Graziano (red.), *The Oxford Handbook of Prosocial Behavior* (s. 259-281). Oxford: Oxford University Press.
- Beebe, B. & Lachmann, F. M. (2014). *The Origins of Attachment: Infant Research and Adult*

- Treatment*. New York: Routledge.
- Bell, D. C., & Bell, L. G. (1989). Micro and Macro Measurement of Family System Concepts. *Journal of Family Psychology*, 3(2), 137-157. Hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1037/h0080530>
- Berman, P. W. (1980). Are Women More Responsive Than Men to the Young? A Review of Developmental and Situational Variables. *Psychological Bulletin*, 88(3), 668-695. doi: 10.1037/0033-2909.88.3.668
- Bordens, K. S. & Abbott, B. B. (2005). *Research and Design Methods: A Process Approach* (6. Utg.). Boston: Mc Graw Hill.
- Bost, K. K., Choi, E., & Wong, M. S. (2011). Narrative Structure and Emotional References in Parent-Child Reminiscing: Associations with Child Gender, Temperament, and the Quality of Parent-Child Interactions. I L. A. Newland, H. S. Freeman, & D. D. Coyl (red.), *Emerging Topics on Father Attachment: Considerations in theory, context and development* (s. 167-185). London: Routledge.
- Bouchard, C., Cloutier, R., Gravel, F., & Sutton, A. (2008). The Role of Language Skills in Perceived Prosociality in Kindergarten Boys and Girls, *European Journal of Developmental Psychology*, 5(3), 338-357. doi: 10.1080/17405620600823744
- Bouchard, C., Coutu, S., Bigras, N., Lemay, L., Cantin, G., Bouchard, M.-C., Duval, S. (2015). Perceived, Expressed and Observed Prosociality Among Four-Year-Old Girls and Boys in Childcare Centres. *Early Child Development and Care*, 185(1), 44-65. doi: 10.1080/03004430.2014.903940
- Bricker, D. & Squires, J. (1999). *Ages and Stages Questionnaires: A Parent- Completed Child-Monitoring System* (2. utg.). Baltimore: Paul Brookes.
- Bråten, S. (1998). Introduction. I S. Bråten (red.), *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny* (s. 1-14). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bråten, S. & Trevarthen, C. (2007). Prologue: From Infant Intersubjectivity and Participant Movements to Simulation and Conversation in Cultural Common Sense. I Bråten, S. (red.), *On Being Moved: From Mirror Neurons to Empathy* (s. 21-34). Amsterdam: John Benjamin Publishing Company.
- Cabrera, N. J., Shannon, J. D., & Tamis-LeMonda, C. (2007). Fathers' Influence on Their Children's Cognitive and Emotional Development: From Toddlers to Pre-K. *Applied Developmental Science*, 11(4), 208-213. doi: 10.1080/10888690701762100
- Cabrera, N. J., Tamis-LeMonda, C. S. (red.). (2013). *Handbook of Father Involvement:*

- Multidisciplinary perspectives*. New York: Routledge.
- Carpenter, M. & Leibal, K. (2011). Joint Attention, Communication, and Knowing Together in Infancy. I A. Seemann (red.), *Joint Attention: New Developments in Psychology, Philosophy of Mind, and Social Neuroscience* (s. 159-181). Cambridge: The MIT Press.
- Charman, T., Baron-Cohen, S., Swettenham, J., Baird, G., Cox, A., & Drew, A. (2000). Testing Joint Attention, Imitation, and Play as Infancy Precursors to Language and Theory of Mind. *Cognitive Development*, 15, 481-498. doi:10.1016/S0885-2014(01)00037-5
- Clark, K. E. & Ladd, G. W. (2000). Connectedness and Autonomy Support in Parent-Child Relationships: Links to Children's Socioemotional Orientation and Peer Relationships. *Developmental Psychology*, 36(4). 485-498. doi: 10.1037//0012-1649.36.4.485
- Clarke-Stewart, K. A. (1978). And Daddy Makes Three: the Father's Impact on Mother and Young Child. *Child Development*, 49(2), 466-478. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/1128712>
- Cox, M. J., & Crnic, K. (2003). Qualitative Ratings for Parent-Child Interaction at 3-12 Months of Age. *Unpublished manuscript. Department of Psychology, University of North Carolina at Chapel Hill.*
- Crittenden, P.M. (2005). Der CARE-Index als Hilfsmittel für Früherkennung, Intervention und Forschung. Frühförderung interdisziplinär (early interdisciplinary intervention), Special issue: Bindungsorientierte Ansätze in der Praxis der Frühförderung 24, S.99-106. Engelsk oversettelse hentet fra: http://www.patcrittenden.com/include/docs/care_index.pdf
- Davis, M. H. (2015). Empathy and Prosocial Behavior. I D. A. Schroeder & W. G. Graziano (red.), *The Oxford Handbook of Prosocial Behavior* (s. 282-306). Oxford: Oxford University Press.
- Dearing, E., Zachrisson, H. D., & Nærde, A. (2015). Age of Entry into Early Childhood Education and Care as Predictor of Aggression: Faint and Fading Associations for Young Norwegian Children. *Psychological Science*, 26(10), 1595-1607. doi: 10.1177/0956797615595011
- DeCasper, A. J. & Fifer, W. P. (1980). Of Human Bonding: Newborns Prefer Their Mothers' Voices. *Science*, 208(4448), 1174-1176. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/1683733>

- Decety, J. & Svetlova, M. (2012). Putting Together Phylogenetic and Ontogenetic Perspectives on Empathy. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 2, 1-24. doi:10.1016/j.dcn.2011.05.003
- Den Nasjonale Forskningsetiske Komité for Samfunnsvitenskap og Humaniora (NESH; 2006). Forskningsetiske Retningslinjer for Samfunnsvitenskap, Humaniora, Juss og Teologi. Hentet fra: <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06>
- Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H. & Covi, L. (1974). The Hopkins Symptom Checklist (HSCL): A Self-Report Symptom Inventory. *Behavioral Science* 19(1), 1-15. doi: 10.1002/bs.3830190102
- Downey, G. & Coyne, J. C. (1990). Children of Depressed Parents: An Integrative Review. *Psychological Bulletin*, 108(1), 50-76. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1037/0033-2909.108.1.50>
- Easterbrooks, M. A., Raskin, M., & McBrien, S.F. (2014). Father Involvement and Toddlers' Behavioral Regulation: Evidence from a High Social Risk Sample. *Fathering*, 12(1), 71-93. Hentet fra: <http://search.proquest.com/docview/1640746332?accountid=14699>
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. I W. Damon & R. M. Lerner (sjefsred.) & N. Eisenberg (volumred.), *Handbook of Child Psychology* (6. utg., vol. 3, s. 646-718). Hoboken, NJ: Wiley.
- Feldman, R. (2003). Infant-Mother and Infant-Father Synchrony: the Coregulation of Positive Arousal. *Infant Mental Health Journal*, 24(1), 1-23. doi: 10.1002/imhj.10041
- Feldman, R. (2007a). Mother-Infant Synchrony and the Development of Moral Orientation in Childhood and Adolescence: Direct and Indirect Mechanisms of Developmental Continuity. *American Journal of Orthopsychiatry*, 77(4), 528-597. doi: 10.1037/0002-9432.77.4.582
- Feldman, R. (2007b). Parent-Infant Synchrony and the Construction of Shared Timing; Physiological Precursors, Developmental Outcomes, and Risk Conditions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(3/4), s. 329-354. doi: 10.1111/j.1469-7610.2006.01701.x
- Feldman, R. (2014). Synchrony and the Neurological Basis of Social Affiliation. I Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (red.), *Mechanisms of Social Connection: From Brain to Group* (s. 145-166). USA: American Psychological Association. Hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1037/14250-009>

- Feldman, R., Masalha, S., Alony, D. (2006). Microregulatory Patterns of Family Interactions: Cultural Pathways to Toddlers' Self-Regulation. *Journal of Family Psychology, 20*(4), 614-523. doi: 10.1037/0893-3200.20.4.614
- Feldman, R., Barmberger, E., Kanat-Maymon, Y. (2013). Parent-Specific Reciprocity from Infancy to Adolescence Shapes Children's Social Competence and Dialogical Skills. *Attachment & Human Development, 15*(4). 407-423. doi: 10.1080/14616734.2013.782650
- Fonagy, P. (2006). The Mentalization-Focused Approach to Social Development. I J. G. Allen & P. Fonagy (red.), *Handbook of Mentalization-Based Treatment* (s. 53-99). John Wiley and sons. doi: 10.1002/9780470712986.ch3
- Freud, S. (1964). *New Introductory Lectures in Psycho-Analysis and Other Works*. London: The Hogarth Press. (Orginale skrifter publisert 1933).
- Funamoto, A. & Rinaldi, C. M. (2015). Measuring Parent-Child Mutuality: a Review of Current Observational Coding Systems. *Infant Mental Health Journal, 36*(1), 3-11. doi: 10.1002/imhj.21481
- Gardner, F. (2000). Methodological Issues in the Direct Observation of Parent-Child Interaction: Do Observational Findings Reflect the Natural Behavior of Participants. *Clinical Child and Family Psychology Review, 3*(3), 185-198. doi: <http://dx.doi.org/10.1023/A:1009503409699>
- Gartstein, M. A. & Rothbart, M. K. (2003). Studying Infant Temperament via the Revised Infant Behavior Questionnaire. *Infant Behavior and Development, 26*(1), 64-68. doi: 10.1016/S0163-6383(02)00169-8
- Gazzaniga, M. S., Ivry, R. B., & Mangun, G. R. (2009). *Cognitive Neuroscience: The Biology of the Mind* (3.utg.). New York. W. W. Norton & Company.
- Goodman, S. H., Rouse, M. H., Connell, A. M., Broth Robins, M., Hall, C. M., & Heyward, D. (2011). Maternal Depression and Child Psychopathology: A Meta-Analytic Review. *Clinical Child and Family Psychology Review, 14*, 1-27. doi: DOI 10.1007/s10567-010-0080-1
- Golinkoff, R. M. & Ames, G. J. (1979). A Comparison of Fathers' and Mothers' Speech with Their Young Children. *Child Development, 50*(1), 28-32. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/1129037>
- Gross, H. E., Shaw, D. S., Moilanen, K. L., Dishion, T. J., & Wilson, M. N. (2008).

- Reciprocal Models of Child Behavior and Depressive Symptoms in Mothers and Fathers in a Sample of Children at Risk for Early Conduct Problems. *Journal of Family Psychology*, 22(5), 742-751. doi: 10.1037/a0013514
- Grossman, T. (2015). The Development of Social Brain Functions in Infancy. *Psychological Bulletin*, 141(6), 1266-1287. Hentet fra <http://dx.doi.org/10.1037/bul0000002>
- Grossman, T., Lloyd-Fox, S., & Johnson, M. H. (2013). Brain Responses Reveal Young Infants' Sensitivity to When a Social Partner Follows Their Gaze. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 6, 155-161. doi:10.1016/j.dcn.2013.09.004
- Grusec, J.E., & Davidov, M. (2010). Integrating Different Perspectives on Socialization Theory and Research: A Domain-Specific Approach. *Child Development*, 81, 687-709. doi:10.1111/j.1467-8624.2010.01426.x
- Hall, J. A. (1990). *Nonverbal Sex Differences: Accuracy of Communication and Expressive Style*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Hanley, M., Riby, D. M., McCormack, T., Carty, C., Coyle, L. Crozier, N., Robinson, J., McPhillips, M. (2014). Attention During Social Interaction in Children with Autism: Comparison to Specific Language Impairment, Typical Development, and Links to Social Cognition. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 9, 908-924. doi: 10.1016/j.rasd.2014.03.020
- Hansen, B. R. (2010). Affektive dialoger: Fra regulering til mentalisering. I Moe, V., Slinning, K., & Hansen, M. B. (red.), *Håndbok i Sped- og Småbarns Psykiske Helse*. (s. 116-136). Oslo: Gyldendal.
- Hansen, B. R. (2012). *I Dialog med Barnet: Intersubjektivitet i Utvikling og i Psykoterapi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hareide, B. J. & Moe, J. B. (2006). *Barn og Fedre: Informasjon og Veiledning til Fedre*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet fra: http://www.bufdir.no/global/Barn_og_fedre.pdf
- Harris, A. M., & Waugh, R. M. (2002). Dyadic Synchrony: Its Structure and Function in Children's Development. *Developmental Review*, 22, 555-592. doi:10.1016/S0273-2297(02)00500-2
- Hart, S. (2006). *Betydningen af Samhørighed: om Neuroaffektiv Udviklingspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hasting, P. D., Utendale, W. T., & Sullivan, C. (2007a). The Socialization of Prosocial Development. I Grusec, J. E., & Hastings, P. D. (red.), *Handbook of Socialization:*

- Theory and Research*, (s. 638-664). New York: The Guilford Press.
- Hasting, P. D., McShane, K. E., Parker, R., & Ladha, F. (2007b). Ready to Make Nice: Parental Socialization of Young Sons' and Daughters' Prosocial Behaviors with Peers. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory of Human Development*, 168(2), 177-200. doi: 10.3200/GNTP.168.2.177-200
- Helsedirektoratet (2014). Helsestasjon og Skolehelsetjenesten. Hentet fra: [https://helsenorge.no/hjelpetilbud-i-kommunen/helsestasjon-og-skolehelsetjenesten#Helsestasjon-for-barn-\(0-5-år\)](https://helsenorge.no/hjelpetilbud-i-kommunen/helsestasjon-og-skolehelsetjenesten#Helsestasjon-for-barn-(0-5-år))
- Hernandez, N., Metzger, A., Magné, R., Bonnet-Brilhault, F., Roux, S., Barthelemy, C., & Martineau, J. (2009). Exploration of Core Features of a Human Face by Healthy and Autistic Adults Analyzed by Visual Scanning. *Neuropsychologia*, 47, 1004-1012. doi:10.1016/j.neuropsychologia.2008.10.023
- Hietanen, J. K. & Leppänen, J. M. (2008). Judgement of other People's Facial Expressions of Emotions is Influenced by Their Concurrent Affective Hand Movements. *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 221-230. doi: 10.1111/j.1467-9450.2008.00644.x
- Hoffman, M. L. (1982). Development of Prosocial Motivation: Empathy and Guilt. I Eisenberg, N. (red.), *The Development of Prosocial Behavior* (s. 281-313). New York: Academic Press.
- Hollenstein, T., Granic, I., Stoolmiller, M., & Snyder, J. (2004). Rigidity in Parent-Child Interactions and the Development of Externalizing and Internalizing Behavior in Early Childhood. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 595-607. doi: 10.1023/B:JACP.0000047209.37650.41
- Hummel, D. D. (1982). Syntactic and Conversational Characteristics of Fathers' Speech. *Journal of Psycholinguistic Research*, 11(5), 465-483. doi: 10.1007/BF01067494
- Itier, R. J. & Batty, M. (2009). Neural Bases of Eye and Gaze Processing: The Core of Social Cognition. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 33(6), 843-863. doi: 10.1016/j.neubiorev.2009.02.004
- Janson, H. (2003). Norsk Manualsopplement til Ages and Stages Questionnaires Oslo: Regionalt Senter for Barn og Unges Psykiske Helse. Helseregion Øst og Sør.
- Janson, H., & Squires, J. (2004). Parent-Completed Developmental Screening in a Norwegian Population Sample: A Comparison with U.S. Normative Data. *Acta Paediatrica*, 93(11), 1525-1529. doi:10.1111/j.1651-2227.2004.tb02641.x

- Jia, R., Kotila, L. E., & Schoppe-Sullivan, S. J. (2012). Transactional Relations Between Father Involvement and Preschoolers' Socioemotional Adjustment. *Journal of Family Psychology, 26*(6), 848-857. doi: 10.1037/a0030245
- Johnson, M. H., Dziurawiec, S., Ellis, H., & Morton, J. (1991). Newborns' Preferential Tracking of Face-Stimuli and its Subsequent Decline. *Cognition, 40*, 1-19. doi: 10.1016/0010-0277(91)90045-6
- Joseph, R. M. & Tanaka, J. (2003). Holistic and Part-Based Face Recognition in Children with Autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44*(4), 529-542. doi: 10.1111/1469-7610.00142
- Klin, A., Jones, W., Schultz, R., Volkmar, F., Cohen, D. (2002). Visual Fixation Patterns During Viewing of Naturalistic Social Situations as Predictors of Social Competence in Individuals With Autism. *Archives of General Psychiatry, 59*, 809-816. doi:10.1001/archpsyc.59.9.809
- Lamb, M. E., & Lewis, C. (2010). The Development and Significance of Father-Child Relationships in Two-Parent Families. I M. E. Lamb (Red) *The Role of the Father in Child Development* (5. utg., 94-153). Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons.
- Lamb, M. E. & Tamis-Lemonda, C. S. (2004). The Role of the Father: an Introduction. I M. E. Lamb (red.), *The Role of the Father in Child Development* (4. utg., s.1-31). Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons.
- Lamer, K. & Hauge, S. (2006). Fra Rammeprogram til Handling: Implementering av Rammeprogrammet "Du og Jeg og Vi To!" med Fokus på Veiledningsprosesser i Personalet, Sosial Kompetanseutvikling og Problematferd hos Barna. HiO-rapport 2006, nr. 28. Oslo: Høyskolen i Oslo.
- Landsgruppen av Helsesøstre (2015). *Trygg, Tydelig og Tilgjengelig: Rapport om Helsestasjon- og Skolehelsetjenesten*. Norsk Sykepleierforbund. Hentet 18. april 2016 fra: https://www.nsf.no/Content/2688734/Rapport_Helsestasjon-helsetjenesten_ny%20oktober%202015.pdf
- Lane, J. D., Wellman, H. M., Olson, S. L., LaBounty, J. & Kerr, D. C. R. (2010). Theory of Mind and Emotion Understanding Predict Moral Development in Early Childhood. *British Journal of Developmental Psychology, 28*, 871-889. doi: 10.1348/026151009X483056
- Leeb, R. T., & Rejskind, F. G. (2004). Here's Looking at You, Kid! A Longitudinal Study of Perceived Gender Differences in Mutual Gaze Behavior in Young Infants. *Sex Roles,*

- 50(1/2), s. 1-14. doi: 10.1023/B:SERS.0000011068.42663.ce
- Legerstee, M. (2005). *Infant's Sense of People: Precursors to a Theory of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lewis, C. & Carpendale, J. (2011). Social Cognition. I P. K. Smith & C. H. Hart (red.), *The Wiley-Blackwell Handbook of Childhood Social Development* (2. utg., s. 531-548). Chichester: Wiley-Blackwell.
- Liddle, M.-J. E., Bradley, B. S., & McGrath, A. (2015). Baby Empathy: Infant Distress and Peer Prosocial Responses. *Infant Mental Health Journal*, 36(4), 446-458. doi: 10.1002/imhj.21519
- Lindsey, E. W. & Caldera, Y. M. (2015). Shared Affect and Dyadic Synchrony Among Secure and Insecure Parent-Toddler Dyads. *Infant and Child Development*, 24, 294-413. doi: 10.1002/icd.1893
- Lindsey, E.W., Cremeens, P.R., Colwell, M.J., & Caldera, Y.M. (2008). The Structure of Parent–Child Dyadic Synchrony in Toddlerhood and Children’s Communication Competence and Self-Control. *Social Development*, 18(2), 375–396. doi:10.1111/j.1467-9507.2008.00489.x
- Lindsey, E. W., Cremeens, P. R. & Caldera, Y. M. (2010). Mother-Child and Father-Child Mutuality in Two Contexts: Consequences for Young Children’s Peer Relationships. *Infant and Child Development*, 19, 142-160. doi: 10.1002/icd.645
- Lindsey, E. W., & Mize, J. (2000). Parent-Child Physical and Pretense Play: Links to Children’s Social Competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 46(4), 565-591. Hentet fra: <http://jstor.org/stable/23092565>
- Lindsey, E. W., & Mize, J. (2001). Measuring Parent–Child Mutuality During Play. In P. Kerig, & K. Lindahl (red.). *Family Observational Coding Systems: Resources for Systemic Research*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Lindsey, E. W., Mize, J., & Pettit, G. S. (1997). Mutuality in Parent-Child Play: Consequences for Children's Peer Competence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(4), 523-538. doi: : 10.1177/0265407597144007
- Lundin, A., Hallgren, M., & Forsell, Y. (2015). The Validity of the Symptom Checklist Depression and Anxiety Subscales: A General Population Study in Sweden. *Journal of Affective Disorders*, 183, 247–252. doi: 10.1016/j.jad.2015.05.024
- McBride, B. A., Schoppe, S. J. & Rane, T. R. (2004). Child Characteristics, Parenting Stress,

- and Parental Involvement: Fathers versus Mothers. *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 998-1011. doi: 10.1111/j.1741-3737.2002.00998.x
- Margolin, G., Oliver, P. H., Gordis, E. B., O'Hearn, H. G., Medina, A. M., Ghosh, C. M., & Morland, L. (1998). The Nuts and Bolts of Behavioral Observation of Marital and Family Interaction. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 1(4), 195-213. doi: 10.1023/A:1022608117322
- Meeren, H. K. M., van Heijnsbergen, C. C. R. J., & de Gelder, B. (2005). Rapid Perceptual Integration of Facial Expression and Emotional Body Language. *PNAS*, 102(45), 16518-16523. doi: 10.1073/pnas.0507650102
- Meltzoff, A. N. (2013). Origins of Social Cognition: Bidirectional Self-Other Mapping and the "Like-Me" Hypothesis. I M. R. Banaji & S. A. Gelman (red.), *Navigating the Social World: What Infants, Children, and Other Species Can Teach Us*. New York: Oxford University Press. doi: 10.1093/acprof:oso/9780199890712.001.0001
- Meltzoff, A. N. & Brooks, R. (2007). Intersubjectivity Before Language: Three Windows on Preverbal Sharing. I Bråten, S. (red.), *On Being Moved: From Mirror Neurons to Empathy* (s. 149-174). Amsterdam: John Benjamin Publishing Company.
- Melzoff, A. N. & Brooks, R. (2008). Self-Experience as a Mechanism for Learning About Others: A Training Study in Social Cognition. *Developmental Psychologu*, 44(5), 1257-1265. 10.1037/a0012888
- Meltzoff, A. N. & Moore, M. K. (1977). Imitation of Facial and Manual Gestures by Human Neonates. *Science*, 198(4312), 75-78. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/1744187>
- Moe, V., Moe, R. G., & Smith, L. (2007). Utviklingsmessige og Relasjonelle Problemer hos Sped- og Småbarn. I H. Haavind & H. Øvereide (red.), *Barn og Unge i Psykoterapi: Samspill og Utviklingsforståelse* (s. 168-207). Oslo: Gyldendal.
- Moore, C. & Macgillivray, S. (2004). Altruism, Prudence, and Theory of Mind in Preschoolers. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 103, 51-62.
- Moore, G. A., Powers, C. J., Bass, A. J., Cohn, J. F., Propper, C. B., Allen, N. B., & Lewinshon, P. M. (2012). Dyadic Interaction: Greater than the Sum of its Parts? *Infancy*, 18(4), 490-515. doi: 10.1111/j.1532-7078.2012.00136.x
- Murray, L. (2014). *The Psychology of Babies: How Relationships Support Development from Birth to Two*. London: Constable & Robinson.
- Nelson, C. A., Furtado, E. A., Fox, N. A., & Zeanah Jr., C. H. (2009). The Deprived Human

- Brain: Developmental deficits among institutionalized Romanian children – and later improvements – strengthen the case for individualized care. *American Scientist*, 97(3), 222-229. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/27859330>
- Newman, D. A. (2014). Missing Data: Five Practical Guidelines. *Organizational Research Methods*, 17(4), 372-411. doi: 10.1177/1094428114548590
- NICHD Early Child Care Research Network. (2000). Factors Associated with Fathers' Caregiving Activities and Sensitivity with Young Children. *Journal of Family Psychology*, 14, 200-219. doi: 10.1037//D893-3200.14.2.200
- Nichols, K. A. & Champness, B. G. (1971). Eye Gaze and the GSR. *Journal of Experimental Social Psychology*, 7(6), 623-626. doi: 10.1016/0022-1031(71)90024-2
- Nordahl, K. B. (2014). *Early Father-Child Interaction in a Father-Friendly Context: Gender Differences, Child Outcomes, and Predictive Factors Related to Fathers' Parenting Behaviors with One-Year-Olds* (Doktorgradsavhandling). Psykologisk fakultet, Universitetet i Bergen.
- Nordahl, K. B., Janson, H., Manger, T., Zachrisson, H. D. (2014). Family Concordance and Gender Differences in Parent-Child Structured Interaction at 12 Months. *Journal of Family Psychology*, 28(2), 253-259. doi: 10.1037/a0035977
- Nordahl, K. B., Zambrana, I. M., & Forgatch, M. S. (2016). Risk and Protective Factors Related to Fathers' Positive Involvement and Negative Reinforcement With 1-Year-Olds. *Parenting: Science and Practice*, 16, 1-21. doi: 10.1080/15295192.2016.1116891
- Notaro, P. C. & Volling, B. L. (1999). Parental Responsiveness and Infant-Parent Attachment: a Replication Study with Fathers and Mothers. *Infant Behavior and Development*, 22(3), 345-352. doi: 10.1016/S0163-6383(99)00012-0
- Nærde, A., Ogden, T., Janson, H. & Zachrisson, H. D. (2014). Normative Development of Physical Aggression from 8 to 26 Months. *Developmental Psychology*, 50(6), 1710-1720. doi: 10.1037/a0036324
- Parfitt, Y., Pike, A., & Ayers, S. (2013). The Impact of Parents' Mental Health on Parent-Baby Interaction: A Prospective Study. *Infant Behavior & Development*, 36, 599-608. doi:10.1016/j.infbeh.2013.06.003
- Parise, E., Reid, V. M., Stets, M., & Striano, T. (2008). Direct Eye Contact Influences the Neural Processing of Objects in 5-Month-Old Infants, *Social Neuroscience*, 3(2), 141-150. doi: 10.1080/17470910701865458

- Paulson, J. F., & Bazemore, S. D. (2010). Prenatal and Postpartum Depression in Fathers and Its Association with Maternal Depression: A Metaanalysis. *Journal of the American Medical Association*, 303(19), 1961-1969. doi: 10.1001/jama.2010.605
- Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial Behavior: Multilevel Perspectives. *Annual Review of Psychology*, 56, 365-392. doi: 10.1146/annurev.psych.56.091103.070141
- Peterson, C. C. & Slaughter, V. (2009). Theory of Mind (ToM) in Children with Autism or Typical Development: Links Between Eye-Reading and False Belief Understanding. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 3, 426-473. doi:10.1016/j.rasd.2008.09.007
- Piaget, J. (1968). *Six Psychological Studies*. London: University of London Press.
- Power, T. G. (1985). Mother- and Father-Infant Play: A Developmental Analysis. *Child Development*, 56(6), 1514-1524. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/1130470>
- Propper, C., Willoughby, M., Halpern, C. T., Carbone, M. A. & Cox, M. (2007). Parenting Quality, DRD4, and the Prediction of Externalizing and Internalizing Behaviors in Early Childhood. *Developmental Psychobiology*, 619-632. doi: 10.1002/dev.2024
- Ramchandani, P., Stein, A., Evans, J. O'Connor, T. G., and the ALSPAC study team (2005). Paternal Depression in the Postnatal Period and Child Development: a Prospective Population Study. *Lancet*, 365, 2201-2205. doi:10.1016/S0140-6736(05)66778-5
- Ramchandani, P. G., Stein, A., O'Connor, T. G., Heron, J., Murray, L. & Evans, J. (2008). Depression in Men in the Postnatal Period and Later Child Psychopathology: A Population Cohort Study. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 47(4), 390-398. doi:10.1097/CHI.0b013e31816429c2
- Rege, M. & Solli, I. F. (2010). The Impact of Paternity Leave on Long-Term Father Involvement. *CESifo Working Paper Series No. 3130*.
- Richter, J., & Janson, H. (2007). A Validation Study of the Norwegian Version of the Ages and Stages Questionnaires. *Acta Paediatrica*, 96(5), 748-752. doi:10.1111/j.1651-2227.2007.00246.x
- Rochat, P. & Striano, T. (1999). Social-Cognitive Development in the First Year. I Rochat, P. (red.), *Early Social Cognition: Understanding Others in the First Months of Life* (s. 3-34). Mahwah: Psychology Press.
- Rose-Krasnor, L. & Denham, S. (2009). Social-Emotional Competence in Early Childhood. I K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen (red.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*. (s. 162-179). New York: The Guilford Press.

- Roth-Hanania, R., Davidov, M. & Zahn-Waxler, C. (2011). Empathy Development from 8 to 16 months: Early Signs of Concern for Others. *Infant Behavior & Development*, 34, 447-458. doi: 10.1016/j.infbeh.2011.04.007
- Schilbach, L., Timmermans, B., Reddy, V., Costall, A., Schilcht, T., & Vogeley, K. (2013). Toward a Second-Person Neuroscience. *Behavioral and brain sciences*, 36, 393-462. doi:10.1017/S0140525X12000660
- Schilbach, L., Wilms, M., Eickhoff, S. B., Romanzetti, S., Tepest, R., Bente, G., Shah, N. J., Fink, G. R., & Vogeley, K. (2010). Minds Made for Sharing: Initiating Joint Attention Recruits Reward-related Neurocircuitry. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 22(12), 2702-2715. doi: 10.1162/jocn.2009.21401
- Schofield, T. J., Parke, R. D., Castañeda, E. K., Coltrane, S. (2008). Patterns of Gaze Between Parents and Children in European American and Mexican American Families. *Journal of Nonverbal Behavior*, 32, 171-186. doi: 10.1007/s10919-008-0049-7
- Seemann, A. (red.), (2011). *Joint Attention: New Developments in Psychology, Philosophy of Mind, and Social Neuroscience*. Cambridge: The MIT Press.
- Shaw, D. S., Lacourse, E., & Nagin, D. S. (2005). Developmental Precursors of Externalizing Behavior. Ages 1 to 3. *Developmental Psychology*, 30, 355-364. doi: 1.1037/0012-1649.30
- Simion, F., Regolin, L., & Bulf, H. (2008). A Predisposition for Biological Motion in the Newborn Baby. *PNAS*, 105(2), 809-813. doi: 10.1073/pnas.0707021105
- Skjøthaug, T., Smith, L., Wentel-Larsen, T. & Moe, V. (2015). Prospective Fathers' Adverse Childhood Experiences, Pregnancy-Related Anxiety, and Depression. *Infant Mental Health Journal*, 36, 104-113. doi: 10.1002/imhj.21485
- Smith, L. (2002). *Tilknytning og Barns Utvikling*. Høyskoleforlaget: Kristiansand.
- Snyder, J., Stoolmiller, M., Wilson, M., & Yamamoto, M. (2003). Child Anger Regulation, Parental Responses to Children's Anger Displays, and Early Child Antisocial Behavior. *Social Development*, 12 335-360. doi: 10.1111/1467-9507.00237
- Soliday, E., McCluskey-Fawcett, K., & O'Brien, M. (1999). Postpartum Affect and Depressive Symptoms in Mothers and Fathers. *American Journal of Orthopsychiatry*, 69(1), 30-38. Hentet fra: <http://dx.doi.org/10.1037/h0080379>
- Stern, D. N. (1989). *The Interpersonal World of the Infant*. New York: Basic Books.
- Stoesz, B. M. & Jakobson, L. S. (2014). Developmental Changes in Attention to Faces and

- Bodies in Static and Dynamic Scenes. *Frontiers in Psychology*, 5, s. 1-9. doi: 10.3389/fpsyg.2014.00193
- Stortingsmelding Nr. 8 (2008-2009). Om Menn, Mannsroller og Likestilling. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokument/meldst/id1754/>
- Spezio, M. L., Adolphs, R., Hurley, R. S. E. & Piven, J. (2007). Analysis of Face Gaze in Autism Using “Bubbles”. *Neuropsychologica*, 45, 144-151. doi: 10.1016/j.neuropsychologia.2006.04.027
- Squires, J., Bricker, D., & Potter, L. (1997). Revision of a Parent-Completed Developmental Screening Tool: Ages and Stages Questionnaires. *Journal of Pediatric Psychology*, 22, 313–328. doi:10.1093/jpepsy/22.3.313
- Tambs, K. & Moum, T. (1993). How Well Can a Few Questionnaire Items Indicate Anxiety and Depression. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 87(5), 364-367. doi: 10.1111/j.1600-0447.1993.tb03388.x
- Towe-Goodman, N. R., Willoughby, M., Gustafsson, H. C., Mills-Koonce, W. R., & Cox, M. J. (2014). Fathers’ Sensitive Parenting and the Development of Early Executive Functioning. *Journal of Family Psychology*, 28(6), 867-876. doi: 10.1037/a0038128
- Trevarthen, C. (1979). Communication and Cooperation in Early Infancy: a Description of Primary Intersubjectivity. I M. Bullowa (red.), *Before Speech: The Beginning of Interpersonal Communication* (s. 321-347). London: Cambridge University Press.
- Trevarthen, C. (1998). The Concept and Foundations of Infant Intersubjectivity. I S. Bråten (red.), *Intersubjective Communication and Emotion in Early Ontogeny* (s. 15-46). Cambridge: Cambridge University Press.
- Trevarthen, C. (2011). What Is It Like to Be a Person Who Knows Nothing? Defining the Active Intersubjective Mind of a Newborn Human Being. *Infant and Child Development*, 20(2), 119-135. doi: 10.1002/icd.689
- Trevarthen, C., & Aiken, K. J. (2001). Infant Intersubjectivity: Research, Theory, and Clinical Applications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(1), 3-48. doi: 10.1111/1469-7610.00701
- Trevarthen, C. & Hubley, P. (1978). Secondary Intersubjectivity: Confidence, confiding and acts of meaning in the first year. I A. Lock (red.), *Action, Gesture and Symbol: The emergence of Language* (s. 231-229). London: Academic Press.
- Tronick, E. (2005). Why is Connection with Others so critical? The Formation of Dyadic

- States of Consciousness and the Expansion of Individual's States of Consciousness: Coherence Governed Selection and the Co-Creation of Meaning out of Messy Meaning Making. I J. Nadel & D. Muir (red.), *Emotional Development: Recent Research Advances* (s. 293-315). Oxford: Oxford University Press.
- Tronick, E. Z. (1998). Dyadically Expanded States of Consciousness and the Process of Therapeutic Change. *Infant Mental Health Journal*, 19(3), 290-299. doi: 10.1002/(SICI)1097-0355(199823)19:3<290::AID-IMHJ4>3.0.CO;2-Q
- Vlietstra, A. G. & Manske, S. H. (1981). Looks to Adults, Preferences for Adult Males and Females, and Interpretation of an Adult's Gaze by Preschool Children. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 27(1), 31-41. Hentet fra: <http://www.jstor.org/stable/23084506>
- van Buuren, S. (2012). *Flexible Imputation of Missing Data*. London: CRC Press.
- Vizziello, G. M. F., Ferrero, C., & Musicco, M. (2000). Parent-Child Synchrony of Interaction. I A. H. Claussen & P. M. Crittenden (red.), *The Organization of Attachment Relationships: Maturation, Culture, and Context*. (s. 38-60). USA: Cambridge University Press.
- von dem Hagen, E. A. H., Stoyanova, R. S., Rowe, J. B., Baron-Cohen, S., Calder, A. J. (2013). Direct Gaze Elicits Atypical Activation of the Theory-of-Mind Network in Autism Spectrum Conditions. *Cerebral Cortex*, 24, 1485-1492. doi: 10.1093/cercor/bht003
- Vouloumanos, A., Hauser, M. D., Werker, J. F., & Martin, A. (2010). The Tuning of Human Neonates' Preference for Speech. *Child Development*, 81(2), 517-527. doi: 10.1111/j.1467-8624.2009.01412.x
- Warneken, F. & Tomasello, M. (2009). The Roots of Human Altruism. *British Journal of Psychology*, 100, 455-471. doi: 10.1348/000712608X379061
- Wellman, H. M. (1990). *The Child's Theory of Mind*. Cambridge: The MIT Press.
- Wheeler, A., Anzures, G., Quinn, P. C., Pascalis, O., Omrin, D. S., & Lee, K. (2011). Caucasian Infants Scan Own- and Other-Race Faces Differently. *PloS ONE*, 6(4), 1-8. doi: 10.1371/journal.pone.0018621
- Wilson, S. & Durbin, C. E. (2010). Effects of Paternal Depression on Fathers' Parenting Behaviors: A Meta-Analytic Review. *Clinical Psychology Review*, 30, 167-180. doi: 10.1016/j.cpr.2009.10.007
- Zachrisson, H. D., Janson, H. & Nærde, A. (2013). Predicting Early Center Care Utilization in

a Context of Universal Access. *Early Childhood Research Quarterly*, 74-82. doi :
10.1016/j.ecresq.2012.06.004

Zahn-Waxler, C. & Radke-Yarrow, M. (1990). The Origins of Empathic Concern. *Motivation and Emotion*, 14(2). doi: 10.1007/BF00991639

Zambrana, I. M., Dearing, E., Nærde, A. & Zachrisson, H. D. (2015): Time in Early Childhood Education and Care and Language Competence in Norwegian Four-Year-Old Girls and Boys, *European Early Childhood Education Research Journal*, doi: 10.1080/1350293X.2015.1035538

Vedlegg:

Kodemanual for skåringen av dyadisk gjensidighet

DYADIC MUTUALITY

This scale assesses the synchrony of the interaction and the degree of shared experience between parent and child. Essentially we are interested in the behaviors that reflect intimacy and coordination in the dyad. Dyadic mutuality may be reflected by reciprocal play, reciprocal communication and shared enjoyment. At the low end, lack of mutuality will be reflected by an interaction that is stifled, conflictual, or non-reciprocal. There may also be a veneer of intimacy evinced by a perfunctory or mechanical quality to the interaction. There may be a stifling of emotion or behaviors, which negate or reject partner behavior. Dyads who are low on this scale rarely exchange glances or shared experience during the interaction. They may negate or reject the experience or behaviors of the partner, or they may be largely disengaged from one another (e.g., playing independently, ignoring the partner's behavior or bids for attention). Dyads high on this scale almost always have a moment of shared emotion that is pleasurable. They are often engaged in the same activity and share experiences with the toys or activities (e.g., infant shows parent toy, parent comments and/or expands on the child's activity). They often show interest in and accept the bids for interaction from the partner. At the high end, there is also a clear synchronous back and forth between the partners, such that both partners are open to the behaviors and emotions of each other. The partners are in tune to each other's signals and respond appropriately.

1 = Not at all characteristic. This rating should be given to dyads whose interaction is largely devoid of any shared experience. The interactions may be characterized by one of the following three descriptions: 1) the dyad appears disengaged (e.g., play independently; sit passively, not participating; rare eye contact); 2) there is underlying conflict or ambivalence within the dyad (e.g., either partner may reject or ignore the other partner by pushing away; looking away; failing to look at the other partner when attention is sought; disapproval of the other's behavior); or 3) parent and child have very little coordinated play or emotion and appear disconnected from each other. When the interaction is "off," attempts to recover synchrony are rare and when they do occur, they are often unsuccessful.

2 = Minimally characteristic. This rating should be given to dyads that exhibit low levels of synchrony, but are not as severe in their rejection or level of ignoring the partner as evinced in a score of 1. The parent and/or child makes some attempts at recovery of

synchrony. There is some clear evidence, although brief, of shared experience (e.g., positive affect; eye contact; acceptance of toys/activities). There are often signs of disengagement, rejecting, or ignoring behavior by the parent or child. Or, the dyad may just be “off” in terms of timing, without exhibiting rejecting or ignoring behavior.

3 = Somewhat characteristic. This rating should be given to dyads that show a mixture of synchronous and non-synchronous behaviors. Parent and child are clearly synchronous/engaged for a period of time, but there are some instances during which synchrony is lost and not recovered. Attempts at synchrony are sometimes unsuccessful or delayed. There may be moments of tension, disengagement, or passivity by either partner making synchrony difficult. Dyads may appear to be struggling to get or keep in sync.

4 = Moderately characteristic. This rating should be given to dyads that show some break in their level of synchrony, but still are largely engaged and accepting of each other. There is an underlying warmth and appreciation between the two partners that is expressed, even without clear overt signs. Brief periods of independent play, disengagement, passivity, or rejection may be noted, but they rarely break the flow of the interaction, and the interaction is otherwise relaxed. The dyad may have one or two interchanges during which the interaction is out of sync, but there is an attempt to reconcile the synchrony of the interaction, although there may be some delay to the recovery of the interaction.

5 = Highly characteristic. This rating should be given to dyads that exhibit a clear, synchronous interaction with clear evidence of shared positive affect. Both parent and child exhibit clear interest and acceptance in one another and the shared activities. There are clear instances of mirroring and a give and take between partners. The interaction is largely enjoyable for both partners. Moments of non-synchrony are rare and when they do occur, they are very brief and the recovery is swift. There are almost no negating or rejecting behaviors by either partner, so that the interaction flows freely and maintains synchrony

Instruksjoner til intervjuere

Før familien kommer:

- Lær deg navnet på foreldre og barn.
- Se til at stol, bord og leketeppe er plassert riktig i rommet. Se vedlegg for det enkelte intervjusted.

For fastmontert kamera:

- Sjekk at kameraet er riktig innstilt. Kameravinkelen skal være slik at barn/foreldre filmes mest mulig forfra (ikke ovenfra). Sjekk at eventuelle ledninger er utenfor barnets rekkevidde.

For manuelt oppsett av kamera:

- Sett opp kamerastativet i passe høyde (for manuelt oppsett av kamera).

Kameravinkelen skal være slik at barn/foreldre filmes mest mulig forfra (ikke ovenfra). Sett kameraet på stativet og plasser ledningen utenfor barnets rekkevidde så godt det lar seg gjøre.

- Merk DV-kassetten med dagens dato, klokkeslett for intervjuet, barnets ID-nummer (B pluss 4 siffer), kjønn og alder, samt hvem den voksne på filmen er (far/mor). Filmen skal merkes på 4 steder, på ryggen og siden av selve kassetten og på ryggen og siden av coveret.

Eksempel:

12.11.07, kl 11.00, B0001, jente 1 år, far

- Film det merkede coveret på DV-kassetten (den største siden der det vises tydeligst) i 15 sekunder. Samtidig sjekker du at lyd, bilde og lys fungerer.
- Ha utstyret til alle oppgavene klart og tilgjengelig. Sjekk at lekekassa kun inneholder de lekene som skal være med i oppgave 1. Husk at lokket på kassa ikke skal være med inn i filmrommet. Ha timeren klar til bruk. Klargjør for deg selv hvor far/mor og barnet skal plasseres i oppgave fire.
- Zoom inn kameraet til lekeoppgaven slik at du vil kunne se både den voksne, barnet og lekene på teppet.

Når familien har kommet

(etter velkomst og generelle orienteringer):

Dersom barnet sover: Vær fleksibel i forhold til når samspillsoppgavene skal gjøres.

”Vi skal nå starte med lekeoppgavene og filmingen, for så å fortsette med intervju etterpå. Filmingen tar til sammen ca. 15 minutter. Videokassetten legges i et låsbart skap på Atferdssenteret og sees bare av prosjektets medarbeidere.” Det kan noen ganger være beroligende for foreldrene å høre at det ikke er du som skal se filmen, men at den blir sendt til forskerne.

For å unngå forstyrrelser under oppgavene: Be foreldrene henge/sette fra seg jakke, veske og eventuelle andre gjenstander. Spør om barnet bruker smokk. Dersom svaret er ja, be foreldrene høflig om å la være å gi barnet smokken under filmingen.

Dersom foreldrene har spørsmål: Svar informativt, men så kort som mulig. Om det skulle være mange spørsmål, si for eksempel at *”det var et godt spørsmål, jeg forstår godt at du lurer på det”* og si at du gjerne kommer tilbake til dette senere (skriv eventuelt ned spørsmålet). Det er viktig at foreldrene føler seg ivaretatt, men det er minst like viktig at samspillsoppgavene blir unnagjort før barnet blir for trøtt og sliten. Dersom foreldrene spør om hvordan de skal gjøre ting under oppgavene, og du mener det ikke har innvirkning på gjennomføringen, kan du svare *”gjør som du selv synes”*.

Kort presentasjon av alle oppgavene: *”Til sammen er det fire oppgaver. To av oppgavene går ut på å leke sammen med ulike leker vi har med. Mellom disse oppgavene skal det ryddes. Til slutt må (barnet) vente mens du fyller ut et skjema. Jeg vil forklare hver oppgave for deg underveis, og mellom oppgavene går jeg ut på gangen og passer tiden. Dere kan avbryte når som helst om dere ønsker, bare kom ut og si fra til meg. Høres dette greit ut? Da starter jeg kameraet og henter lekene til første oppgave.”*

Slå på kameraet. Kameraet skal stå på gjennom alle samspillsoppgavene, også under instruksjonen til hver oppgave.

OPPGAVE 1 – FRILEK

Varighet 4 minutter

- 1) Hent lekekassen, og lukk døren bak deg.
- 2) Be foreldre og barn sett seg på gulvet vendt mot kameraet.
- 3) *”Den første oppgaven er å leke sammen med disse lekene i fire minutter. Nå tømmer jeg lekene ut på gulvet, så kan dere leke med dem som dere vil. ”*
- 4) Tøm lekene ut av lekekassen slik at de ligger mellom barnet og kameraet.
- 5) Sjekk at kameraet er på og at både foreldre, barn og leker er med i bildet.
- 6) *”Jeg kommer inn igjen om fire minutter. ”*
- 7) Ta med lekekassen ut av rommet og lukk døren.
- 8) Sett på stoppeklokken når du lukker døren, og pass tiden – det må være nøyaktig!

OPPGAVE 2 – RYDDE

Varighet 2 minutter

1) Bank på døren.

2) Ta med lekekassen (uten lokk) inn og lukk døren bak deg.

3) *”Nå vil jeg gjerne at du (far/mor) rydder lekene tilbake i kassen. (Barnet) kan gjerne hjelpe, men det er ikke nødvendig.”*

4) Sett lekekassen på gulvet slik at også den blir filmet.

5) Sjekk at kameraet er på og at både foreldre, barn, leker og lekekasse er med i bildet.

6) *”Jeg kommer inn igjen om to minutter.”*

7) Gå ut og lukk døren etter deg.

8) Sett på stoppeklokken når du lukker døren og pass tiden – det må være nøyaktig!

OPPGAVE 3 – STRUKTURERT LEK

Varighet 3+3 minutter

- 1) Bank på, gå inn og lukk døren bak deg.
- 2) Dersom de ikke har ryddet ferdig hjelper du til med å få resten av lekene opp i kassen.
- 3) *"Nå tar jeg med meg lekekassen ut, og kommer inn igjen med lekene til neste oppgave."*
- 4) Ta ut lekekassen (lukk døren mens du er ute), og ta med både stableringer og puttekasse inn igjen. Lukk døren bak deg.
- 5) *"Den neste oppgaven er todelt. Her har jeg to ulike leker."*
Vis fram både puttekassen og stableringene. Hold dem så lenge du gir instruksjonen.
- 6) *"Det første dere skal gjøre er å få klossene opp i puttekassen. Du kan hjelpe (barnet) så mye du synes er nødvendig. Etter tre minutter ber jeg dere bytte til stableringene". Da tar dere av ringene, og du kan hjelpe (barnet) så mye du mener det trengs til å stable ringene tilbake på plass."*
- 7) Sett stableringene på gulvet bak ryggen til far/mor (se illustrasjon). Pass på at forelder og barn sitter vendt mot kameraet. Sett deretter fram puttekassen mellom barnet og forelderen, hell klossene ut på teppet og sett på lokket.
- 8) *"Nå kan dere starte på puttekassen. Det er ikke noe mål å bli helt ferdig. Om tre minutter kommer jeg inn og sier i fra at dere kan bytte leke"*.
- 9) Sjekk at kameraet er på og at både forelder, barn og begge lekene vises i kameraet.
- 10) Gå ut, lukk døren, sett på stoppeklokken og pass tiden!
- 11) Etter tre minutter banker du på døren, stikker hodet inn og sier *"Nå kan dere bytte leke"*. Husk at foreldrene selv skal styre byttet.
- 12) Lukk døren og pass tiden!

OPPGAVE 4 – VENDE I HØY STOL

Varighet 3 minutter

- 1) Bank på, gå inn og lukk døren bak deg.
- 2) Rydd sammen lekene. Svar støttende på eventuelle kommentarer fra forrige oppgave.
- 3) *"Nå tar jeg med meg lekene ut, og kommer inn igjen med utstyr til neste oppgave."*
- 4) Ta ut lekene og ta med den høye barnestolen inn. Lukk døren bak deg.
- 5) Sett stolen med front mot kameraet slik at barnet kan se forelderen ved å titte seg over skulderen (se illustrasjon).
- 6) *"I siste oppgave vil vi at (barnet) venter i denne stolen i tre minutter, mens du (far/mor) fyller ut et skjema. Nå kan du (far/mor) sette (barnet) i stolen og feste sikkerhetsbeltet."*
- 7) Be mor/far sette seg ved bordet for å fylle ut skjemaet. Pass på vinkelen og avstanden mellom forelderen og barnet i stolen. Barnet skal kunne se mor/far ved å snu på hodet. De skal ikke kunne ta på hverandre uten at forelderen reiser seg og går bort til stolen. Av sikkerhetsgrunner må du som intervjuer alltid se etter at sikkerhetssele er forsvarlig festet. Stram selet ytterligere om nødvendig.
- 8) *"Dersom barnet ditt blir urolig, kan du gjøre hva du vil for å roe han/henne ned. Under denne oppgaven ønsker vi at du ikke gir (barnet) noe eller tar han/henne opp av stolen. Du kan selvsagt avbryte oppgaven når du måtte ønske."*
- 9) Gi far/mor skjemaet og en kort muntlig forklaring.
- 10) Sjekk at kameraet er på. Still bildet slik at barnet er zoomet inn og man kan se far/mor i bakgrunnen.
- 11) *"Jeg kommer inn igjen om tre minutter og da er vi ferdige med disse oppgavene"*.
- 12) Gå ut, lukk døren, sett på stoppeklokken og pass tiden!!

Etter samspillsoppgavene:

- Bank på døren og ta med deg gaven til barnet.

- ”Nå er dere ferdige med oppgavene som skal filmes så nå kan du godt ta (barnet) ut av stolen.”*

- Skru av kameraet.

- Ros barnet/foreldrene for at de gjennomførte oppgavene, og takk dem for innsatsen. Gi gjerne positive tilbakemeldinger, men ikke kommenter selve gjennomføringen av oppgavene.

- Gi barnet gaven som takk for hjelpen.

- Ta inn lekekassen igjen og la barnet bruke lekene under resten av intervjuet.

- Spør forelderen om han/hun syntes det var greit å gjøre oppgavene og å bli filmet. Gi ham/henne anledning til å komme med sine kommentarer, vær støttende uten å komme med for lange utlegninger. Har de mer omfattende spørsmål, kan du henvise til Ane/Harald.

- Spol videokassetten helt tilbake. Husk å ta ut kassetten fra kameraet og se etter at den er tilstrekkelig merket.

- Lås inn filmen til du ved første anledning får levert den til Atferdssenteret.